



U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

UMIJEĆE DRŽANJA HUTBE



PRIREDILI

Muhammed b. Abdulaziz el-Matrudi
Hani b. Salim el-Harisi

NAZIV ORIGINALA

Meharatul-hataba

PRIJEVOD SA ARAPSKOG

Abdurrahman Kuduzović

UREDNIK

Adnan Maglić

REDAKTOR

Amir Durmić

LEKTURA

Omer Resulović

DTP

Suhejb Džemali

DIZAJNER KORICA

Nihad Talić

IZDAVAČ

Ambasada Kraljevine Saudijske Arabije
Ured za vjerska pitanja

ŠTAMPA

Amos Graf, Sarajevo

TIRAŽ

300

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

28-534

UMIJEĆE držanja hutbe / priredili Muhammed b. Abdulaziz el-Matrudi, Hani b. Salim el-Harisi ; [prijevod s arapskog Abdurrahman Kuduzović]. - Sarajevo : Ambasada Kraljevine Saudijske Arabije, Ured za vjerska pitanja, 2018. - 115 str. ; 20 cm

Naziv originala: Meharatul-hataba. - Bibliografija: str. 115. - Bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9926-8286-0-8

COBISS.BH-ID 25981190

Muhammed b. Abdulaziz el-Matrudi
Hani b. Salim el-Harisi



UMIJEĆE DRŽANJA HUTBE

Sarajevo, 2018.





SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	8
UVOD	11
DEFINICIJA, CILJEVI I PLODOVI HUTBE	16
Definicija hutbe.....	16
Cilj hutbe.....	17
Plodovi hutbe.....	20
VRSTE GOVORA	22
Najpoznatiji svjetski govornici.....	24
ŠTA JE POTREBNO ZA HUTBU.....	30
Kreativan um.....	30
Način izlaganja.....	31
Bogat rječnik.....	33
OD ČEGA SE SASTOJI HUTBA.....	38
Nerazdruživa cjelina, mijenjanje stila i dužina hutbe	42
KARAKTERISTIKE HATIBA I PRAVILA LIJEPOG PONAŠANJA PRILIKOM DRŽANJA HUTBE.....	45
IZ KOJIH SE IZVORA PRIPREMA HUTBA.....	53

SADRŽAJ

DOKAZIVANJE ČASNIM KUR'ANOM I HADISOM ..	57
Dokazivanje časnim Kur'anom.....	57
Važnost dokazivanja časnim Kur'anom	58
Koliko ajeta navesti u dokazivanju	61
O čemu treba voditi računa prilikom dokazivanja ajetima..	64
DOKAZIVANJE HADISOM.....	68
Koliko hadisa navesti u dokazivanju	70
O čemu treba voditi računa prilikom dokazivanja sunnetom	71
SURA, NEKOLIKO AJETA ILI JEDAN AJET KAO HUTBA	81
HUTBA SASTAVLJENA OD KUR'ANSKE SURE, ODNOSNO JEDNOG ILI VIŠE AJETA	85
PODJELA KUR'ANSKIH SURA I AJETA S OBZIROM NA NJIHOVO UČENJE I VRIJEDNOST	92
PODJELA SURA NA DUGE I KRATKE.....	96
HADIS KAO HUTBA	99
Jezgrovitost Poslanikovih, sallallahu alejhi ve sellem, riječi	99
Izjave nekih ashaba o Poslanikovu načinu izražavanja.....	101
El-Džahizovo zapažanje o Poslanikovoju rječitosti	103
Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, prezirao je izvještačen govor	104
JEDAN HADIS KAO HUTBA	105
PODJELA HADISA PREMA TEMATSKOJ CJELINI	107
POVEZIVANJE DIJELOVA HADISA	109
DRŽANJE HUTBE O ONOM ŠTO LJUDIMA PRAKTIČNO TREBA.....	112
KORIŠTENA LITERATURA.....	114



Svevišnji Allah rekao je: “O vjernici, kad se u petak na molitvu pozove, kupoprodaju ostavite i pođite molitvu obaviti – to vam je bolje neka znate! A kad se molitva obavi, onda se po zemlji razidite i Allahovu blagodat tražite i Allaha mnogo spominjite, da biste postigli što želite. Ali kad oni kakvu robu trgovačku ili veselje ugledaju, pohrle mu i tebe ostave sama da stojiš. Reci: ‘Ono što je u Allaha bolje je i od veselja i od trgovine.’ – A Allah najbolju opskrbu daje.” (el-Džumua, 9–11)





PREDGOVOR

Neka je hvala Allahu Uzvišenom i neka su mir i spas Allahovu Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, njegovoj časnoj porodici, ashabima te svima onima koji njegov put slijede i u njega pozivaju. Hatibi i vaziri imaju veliku ulogu u društvu u kojem žive i djeluju jer odgajaju i poučavaju, upućuju i usmjeravaju ljude na dobro. Srazmjerno dobru koje čine, iskrenosti i besprijekornosti rada Allah, džellešanuhu, daje da ih ljudi zavole i prihvate. Uspjeh njihovih predavanja zavisi od sposobnosti da djeluju na ljude, što je, opet, u tijesnoj vezi s bogobožnosti, iskrenosti, suzdržanjem od onog što nije dopušteno...

Hutba je obilježje islama. Ona ima golemu ulogu u formiranju i popravljanju ljudskog ponašanja u raznim poljima života, kao što ima veliku ulogu u pozivanju i upravo zbog toga Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, koristio se njome u širenju islama i dostavljanju poslanice. Stoga su hatibi najvredniji muslimani: upućuju ljude na dobra ovog i budućeg svijeta. Umijeće držanja hutbe jest umijeće

govorništva, a glavni njen cilj jest uvjeravanje onih kojima se obraća, premda se od govorništva razlikuje na temelju pripreme onog o čemu se govori. Kad je riječ o tome, ono o čemu se govori mora sadržati određene karakteristike, odnosno onaj ko drži govor mora imati sposobnosti da uvjeri i djeluje na mase.

U ovoj sažetoj brošuri govorit ću o umijeću držanja hutbe, pravilima lijepog ponašanja u vezi s tim, pripremi hutbe, karakteristikama koje mora imati hatib. Trudio sam se da u njoj navedem raznovrsne načine pomoću kojih se hutbom postiže pozitivno djelovanje na one koji slušaju. Također, u uvodu sam govorio o važnosti, definiciji i vrstama hutbe, o djelovanju koje govor proizvodi kod ljudi, o nekim sposobnim svjetskim govornicima, o greškama kojih se govornik mora kloniti. U drugom sam pak dijelu knjige razmatrao navođenje uzvišenih kur'anskih ajeta i Poslanikovih, sallallahu alejhi ve sellem, hadisa tokom hutbe.

Ne tvrdim da će materija koju sam objedinio u ovoj brošuri, a koja se tiče hatiba, zadovoljiti želje i potrebe čitaoca, pa ni moju želju i potrebu da obuhvatim ovu temu. Allah, džellešānuhu, jedini je koji pruža pomoć. I neka su mir i spas Allahovu Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, najboljem stvorenju, njegovoj porodici i svim ashabima.

Muhammed el-Matrudi





UVOD

Držanje hutbe veoma je zahtjevan i težak posao, bez imalo sumnje. Ta se težina ogleda u tome da se hatib za hutbu mora veoma temeljito pripremiti, pa mora obratiti pažnju na ispravno rezoniranje onoga o čemu želi da govori, na lijepo izražavanje, rječitost, kvalitet držanja govora.

Od hatiba se traži da ljudima govori ono što se tiče njihovih svakodnevnih zbivanja, ali da ih pritom ne odvoji od prošlosti, da ih podsjeti na islamska pravila i principe, na blag način pouči vjerskim propisima, upozna s ovosvjetskim i onosvjetskim plodovima bogobožnosti. Hatib sebi ne bi smio dopustiti da ponavlja značenje onog što govori i da izazove dosadu. Pozivanje u reforme i sustezanje od ponavljanja navika u životu ne znači da se ljudski život stubokom promijeni, tim prije jer je on u svim vremenima i na svim mjestima isti. To ne znači da hutba ima za posljedicu narušavanje ljudske prirode, buđenje

strasti, izazivanje poremećaja i pakosti, kao što ne znači ni to da onaj koji drži hutbu treba biti nezainteresiran za stanje ljudi i ravnodušan spram njihovih potreba i stanja. Potrebno je da hatib upućuje i potiče na dobro, a da u isto vrijeme gasi želju za činjenjem zla i udovoljavanjem strastima, ta gasi žeravicu međusobne pakosti među ljudima, širi ljubav, potiče na iskrenost i međusobno upoznavanje.

Ljudski život ima ustaljeni tok, pa ono što se događa danas, to se i jučer događalo; motivi i poticaji koji su jučer postojali postoje i danas, osim što se razlikuju u snazi svog djelovanja.

Čovjek koji je živio u kamenom dobu bio je pripadnik ljudske vrste koja živi i danas, izuzev što je tadašnji čovjek ratove vodio kamenjem i hladnim oružjem, a današnji čovjek ratove vodi savremenim naoružanjem; prvi je odjednom mogao ubiti dvojicu-trojicu ljudi, a ovaj može ubiti desetine, stotine, pa i hiljade ljudi; prvi bi zaposjeo pašnjak ili izvor, a drugi bi zaposjeo državu i iskoristio sve najznačajnije resurse naroda čiju je zemlju okupirao.

Ako je to tako, zamislimo kakvo bi stanje bilo kad bi daije koji popravljaju ljude uspjeli usmjeriti ljudske prohtjeve te u ljude, kad se o tome radi, usaditi vrijednosti. Ni u jednom narodu prije ovog umeta nije bilo izraženo redovno obraćanje

masama putem govora – u ovom umetu to postoji, i to svake sedmice, na džumanskoj hutbi.

Onaj ko drži džumansku hutbu na mase može snažnije djelovati od bilo kojeg sredstva javnog informiranja, bez obzira na to radilo se o vlastodršcu, pripadniku oružanih snaga ili policajcu. Naime, mase se boje spomenutih kategorija, ali ih ne vole, za razliku od rječitog hatiba koji na blag način, bez bilo kakvog ličnog ili materijalnog interesa, iskorjenjuje zlo u ljudskim dušama, potiče na bogobožnost, ljubav prema istini, pravičnosti, pomaganju ljudima. Njegova je zadaća da po potrebi probudi grižnju savjesti i emocije u muslimanima, odgoji ljude da budu plemeniti te da se iskreno i nepristrasno zalažu za dobro, nadajući se pritom nagradi na ahiretu i želeći donijeti korist ljudima. Otuda ljudi i vole i visoko cijene iskrene hatibe, na kojima se vide tragovi dobrote i privrženosti islamu. Pa ipak, treba znati da sve ovo nije prekomjerno hvaljenje hatiba, nego je samo pokazatelj počasti i težine posla kojim se bavi i osjećaj odgovornosti koju ima u pogledu prenošenja vjere. Isto tako, valja znati da sama iskrenost nije dovoljna, kao što ni sama sposobnost držanja govora nije dovoljna. Iskrenost i sposobnost čine čovjeka dobrim hatibom. To i mora biti tako, jer je govorništvo bila uloga vjerovjesnikā te istinoljubivih i dobrih ljudi.

Stoga i nije začudno da hatib doživi uvrede i neprijateljstvo. Njemu je dovoljno to da Allah, džellešānuhu, primi njegov trud i da ga uvrsti među Svoje odabrane robove.

Alija et-Tantavi, Allah mu se smilovao, kazao je: “Danas ću vam pokušati održati hutbu! Nemojte reći da ste se zasitili hutbi – vi ste se samo zasitili praznih obraćanja koja drže jadni govornici poput mene. Vi niste čuli mnogo kvalitetnih hutbi, onih koje se vječno pamte i nisu sastavljene ni od slova, ni od riječi, već od niti svjetlosti koja obasjava svako srce i od niti rasplamsale vatre koja u dušama potiče žar i zanos. I nemojte kazati: ‘Čemu hutbe!’ Hutbe su pogonsko gorivo pomoću kojeg se u život vratio umet, koji je gotovo život bio izgubio. Govor, to su riječi pomoću kojih se zaustavio Aleksandar Veliki, najveći vojskovođa koga je historija upoznala; to su riječi Tarika b. Zijada pomoću kojih je oslobodio Endelus; to su riječi el-Hadžadža b. Jusufa pomoću kojih je pokorio Irak i u njemu ugasio glavinju smutnje koja je gorjela, a nakon kojih je uslijedila slavna bitka u kojoj je jedan el-Hadžadžov vojskovođa oslobodio više teritorije nego što je osvojila cijela Francuska dok je vladala; uslijed govora islam je dopro u sve zemlje, čak i do Kine, i ostat će u njima do Kijametskog dana (riječ je o djelu čovjeka imenom Kutejba b. Muslim).”

Dakle, govorništvo pokreće historiju. To je tako, jer su govornici posebne osobe i jer se u odnosu na većinu ljudi odlikuju sposobnošću da uvjere mase i potpale u njima žar i zanos, usade u njihove razume određenu ideju, vjeru u tu ideju i odanost njoj, pa i stajanje u njenu odbranu. Ukoliko je govornik sposoban i nadaren, on običnu ideju može ljudima predstaviti kao princip i dogmu kroz koju posmatraju svijet. Cilj pisanja o principima i pravilima lijepog ponašanja govorništva nije da to bude predmet koji će od onog ko ga studira načiniti vještog i neprikosnovenog govornika, jer se pisanjem takvih studija od onog ko ne umije govoriti ne može rječit govornik načiniti. Ove brošure i studije samo su svojevrsni vodič i upute onom ko te sposobnosti već ima, one mu pomažu da se usavrši i nastavi put kojim je već krenuo.

Ti savršeno dobro znaš da od žarulje korist ima samo onaj koji vidi; onaj koji ne vidi, taj od žarulje nikakve koristi nema. Dovoljan pokazatelj da je to tako jest činjenica da postoje oni koji pišu o ekonomiji i vladaju njenim principima, a najsiromašniji su ljudi. Kaže se da je Platon govorio: “Sve ima svoju suštinu, svako vrijeme ima svoje specifičnosti, svaki čovjek djeluje na svoj specifičan način, pa stoga teži suštini stvari, živi u skladu s tim i ophodi se prema ljudima u skladu s njihovom prirodom.”



DEFINICIJA, CILJEVI I PLODOVI HUTBE

DEFINICIJA HUTBE

Hutba je govor u prozi, bez obzira na to rimovao se ili ne, i ima za cilj djelovanje na mase. Pod izrazom *hutba* podrazumijevamo propovijed koju s minbera drže hatibi prije klanjanja džuma-namaza u cilju navraćanja ljudi na dobro, a odvrćanja od zla i svega onog što u zlo vodi, kao i u cilju upoznavanja masa sa stanjem u društvu i značajnim pitanjima u skladu s onim što šerijat nalaže. U odnosu na hatiba, hutba predstavlja vladanje govorom koji ima za cilj pozitivno djelovanje na slušaoca i obraćanje njegovoj savjesti.

CILJ HUTBE

Hutba ima brojne ciljeve, a neki su sljedeći:

1. podsjećanje na neophodnost strahovanja od Allaha, džellešanuhu, poticanje na poslušnost Njemu, upozoravanje na opasnost od činjenja grijeha. Hutbe Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, sadržale su sve to;
2. učvršćivanje temeljnih principa vjerovanja i vjerskih učenja islama kroz navođenje uzvišenih kur'anskih ajeta i određenih hadisa. Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, često je s minbera učio suru Kaf;
3. poticanje na čestitost i popravljavanje drugih ljudi, slijedenje šerijatskih načela i istine, poticanje na pravičnost i jedinstvo, a upozoravanje na sve ono što to jedinstvo ruši, širenje vrijednosti, buđenje suptilnosti podsjećanjem na bezvrijednost ovog svijeta, podsjećanje na ahiret, navraćanje na dobro, a odvrćanje od zla;
4. objašnjavanje načina obavljanja ibadeta, šerijatskih popisa, halala i harama, poučavanje muslimanā vjerskim istinama, i to u skladu s onim što razumiju, to jest sustezanjem od detaljiziranja o mezhebskim razlikama;

5. korištenje prigodnih prilika za obraćanje, kao, naprimjer, obraćanje u ramazanu, tokom obavljanja hadža i svim drugim odabranim vremenima, ističući vrijednost tih vremena, objašnjavajući propise koji se uz njih vežu i poticaj da se ona iskoriste;
6. ispravljanje pogrešnih shvatanja o islamu, pobijanje sumnji koje o vjeri iznose neprijatelji kako bi od islama odvrtili, i to na djelotvoran način i pomoću mudrih, jasnih i nedvosmislenih dokaza, sustežući se od vrijeđanja i spominjanja poimenice. Hatib bi neizostavno trebao znati da se na minberu ne može o svemu govoriti, te da ljudi nisu mjerilo onog o čemu u hutbi treba govoriti. Stoga, ne treba preuveličavati ono što je beznačajno, kao što ne treba ni ignorirati ono što je značajno. Dakle, kad se radi o određivanju teme hutbe, nije mjerodavna masa, već korist i prioritet;
7. poticaj slijeđenja Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, primjera i njegove prakse, jer je on uzor i zakonodavac ovom umetu;
8. objašnjavanje i iznošenje stanovišta islamskih učenjaka u vezi s određenim aktuelnim događajima te podsjećanje muslimanā na neophodnost konsultiranja islamskih autoriteta u vezi s pitanjima koja ih tište. To nalaže da

hatib ne iznosi rješenje u skladu s vlastitim viđenjem, to jest prije nego što se konsultira s učenicima, kako obični svijet ne bi snosio posljedice;

9. upozoravanje na pogubne posljedice razilaženja među muslimanima te da to donosi zlo islamu i njegovim pripadnicima;
10. učvršćivanje bratstva u islamu i jedinstva muslimana, te poticanje na sve što to iziskuje, a uz suzdržavanje od svega što vodi u buđenje netrpeljivosti i smutnje na razini skupina, mezheba ili pripadnosti narodu.

Ukratko, hutba ima za cilj da popravi ljude, potakne ih na slijedeće šerijata, uspostavljanje istine i pravde, širenje vrijednosti, suzbijanje smutnji, rješavanje problema, smirivanje temperamentnih ljudi, buđenje uspavanih, uspostavljanje istine, pobijanje laži... Hutba je oličenje dizanja glasa obespravljenih, upozorenje zulumčarima, njome se ukazuje na Pravu stazu. Poslanik Musa, alejhis-selam, obratio se Gospodaru: “Gospodaru moj, učini prostranim prsa moja, i olakšaj zadatak moj; odriješi uzao s jezika mog da bi razumjeli govor moj...” (Ta-Ha, 25–28), te mu dođe Božiji odgovor: “Udovoljeno je molbi tvojoj, o Musa!” (Ta-Ha, 36)

PLODOVI HUTBE

Gotovo da bez snažne riječi, očitog dokaza i suptilnog govora ne može uspjeti onaj ko želi promaknuti neku ideju, odnosno onaj ko zastupa istinu glede nekog pitanja, odnosno onaj ko poziva u popravljavanje ljudskih prilika. Nadaren hatib može iznijeti svoje argumente, ostvariti cilj i postići ono čemu stremi. Takvom su otvorena polja za djelovanje.

Dar govora i umijeće držanja hutbe svojstvo je po kojem se odlikuje uspješan vojskovođa. Kad se takav vojskovođa spomene, sjetimo se Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, Ebu Bekra, Omera, Osmana, Alije, kao i ostalih umješnih govornika čije su riječi dopirale do ušiju i srca ljudi.

Iako se pomoću govora može postići lična slava, pomoću njega se može nadasve djelovati na popravljavanje ljudskih prilika i može se postići sveopće dobro.

Govorništvo je obilježje naprednog društva koje stremi visinama, prosvijećenosti i napretku, a bori se protiv potčinjenosti i poniženja.

Kad je riječ o plodovima hutbe, valja kazati da onaj ko drži govor svojim riječima djeluje na slušaoca, no on ih ne prisiljava na prihvatanje onog što iznosi, već to postiže djelujući na njihove emocije i

griznju savjesti. Pa ipak, ne može na njihove emocije djelovati suhoparno iznoseći isključivo logičke zaključke i dokaze. Otuda, hatib može održati govor bez navođenja logičkih zaključaka i dokaza, ali djelotvoran govor ne može održati bez djelovanja na emocije i griznju savjesti onih koji ga slušaju. Štaviše, na to se govornik najviše i oslanja, pa i onda kad mu ponestane logičkih dokaza.

Umješan hatib, kao što je to poznato, slušaoca malo-pomalo dovodi do zaključka obraćajući im se umilnim, čarobnim, slatkim riječima, povišenim i spuštenim glasom. Na taj način proizvede efekt i ambijent u kojem neizostavno djeluje na prisutne, kojima njegov govor ne može dosaditi. A što se tiče suhoparnog navođenja razumskih dokaza, to kod slušaoca može izazvati dosadu.

U vezi s djelovanjem na emocije i griznju savjesti, treba imati na umu da to ne znači obmanjivanje pomoću laži i iskrivljivanja, te izostavljanje u praksi onog o čemu se govori. Takav govornik neće imati uspjeha. O tome ćemo govoriti kasnije, kad budemo razmatrali karakteristike uspješnog hatiba.



VRSTE GOVORA

Ukoliko čovjek razmisli o ciljevima i svrsi govora, te o potrebi društva za tim, doći će do zaključka da postoji nekoliko vrsta govora. Ovdje ćemo navesti sljedeće:

1. predstavnički govor; to je govor koji drže zastupnici u saboru i članovi savjetodavnog vijeća, te se uslijed njega postave pitanja na koja bude dat odgovor i koji neki podrže, a neki ne podrže;
2. predizborni govor; to je govor koji se priprema i drži zarad toga da se neko promakne kao kandidat, odnosno da se da preporuka nekoj osobi, partiji, principima, uz pobijanje onog što iznose neistomišljenici;
3. govor kulturnog karaktera; to je govor koji se drži u ustanovama za kulturu, ustanovama naučne djelatnosti, odnosno prigodom nekih kulturoloških događaja, a ima za cilj napredak u kulturi i obrazovanju, daleko od bilo

.....

kakve veze s politikom i sudstvom; u njima se obično sučele pripadnici dvije različite struje u književnosti, pa se nadmeću u prozi i poeziji;

4. govor koji se drži u sudnici; to je govor koji u sudnici drže parničari, kad svaki od njih želi iznijeti svoje argumente i dokazati da je u pravu, i to na djelotvoran i pitak način, koristeći se pritom odgovarajućom mimikom;
5. vojni govor; to je govor koji vojno lice drži pred vojnicima ili pred svojim radnim kolegama, ima za cilj povećavanje morala i borbene spremnosti, te podsjećanje na časnost njihova poziva, i to na veoma djelotvoran način; ova je vrsta govora bila poznata i u davnoj historiji;
6. hutba i vaz; to je vrsta govora o kojoj ćemo u ovoj brošuri govoriti do u detalje; ova se vrsta ogleda pogotovu na džumanskim hutbama, koje se drže sedmično; o ciljevima ove vrste govora već je bilo riječi.

Osim ovih šest vrsta, postoje i neke druge vrste koje se ne mogu pobrojati, nego se mogu svrstati u određenu kategoriju, to jest može im se dati karakter onog o čemu se govori, kao što su, naprimjer, govor prilikom sklapanja braka, govor prilikom izmirenja dviju strana, govor u kojem

se iznose nečije vrijednosti, žalopojka, govor prilikom raznih društvenih prilika i tako dalje.

NAJPOZNATIJI SVJETSKI GOVORNICI

Ovo su najpoznatiji svjetski govornici:

1. vjerovjesnici i poslanici; oni su se govorom služili kako bi ispravili shvatanje svojih sunarodnjaka, pomoću njega su pozivali u vjeru i u vjerovanje u Allahovu jednoću i pomoću njega usmjeravali su ljude na Pravi put. Za Šuajba, alejhis-selam, govorilo se da je hatib svih vjerovjesnika. Kad je riječ o Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, on je, nakon što je učinio hidžru u Medinu, ustanovio sedmični govor – džumansku hutbu, a govor takvog karaktera nije bio poznat u prijašnjim narodima;
2. Ebu Bekr es-Siddik, radijallahu anhu; on je nakon smrti Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, održao poznatu, kratku ali veoma sadržajnu, hutbu;
3. Omer b. el-Hattab, radijallahu anhu;
4. Osman b. Affan, radijallahu anhu;
5. Alija b. Ebu Talib, radijallahu anhu;
6. Abdullah b. Abbas, radijallahu anhu;
7. Muavija b. Ebu Sufjan, radijallahu anhu;

8. Sabit b. Kajs b. Šemmas, radijallahu anhu; nosio je nadimak Poslanikov Govornik. Naime, kad su u Medinu dolazila izaslanstva arapskih plemena, njihovi bi predstavnici držali pred Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem, raskošne govore pune hvale, te bi se on obratio Sabitu b. Kajsu, radijallahu anhu: "Pristupi i odgovori im!";
9. Suhejl b. Amr, radijallahu anhu; o njemu se Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, pohvalno izrazio. Jednom, Omer, radijallahu anhu, reče: "Božiji Poslaniče, dopusti mi da mu izbijem zube!", na šta je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ostavi ga na miru! Možda će nekad učiniti poduhvat zbog kojeg ćeš ga hvaliti." I zaista, nakon Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, smrti, neki stanovnici Meke htjeli su napustiti islam, pa im je Suhejl b. Amr, radijallahu anhu, održao govor u kojem je rekao i ovo: "Mekanci, vi ste posljednji koji su prihvatili islam, nemojte biti prvi koji će ga napustiti!" Eto tako su Mekanci, zbog veoma kratkog govora, ostali postojani u vjeri;
10. Katari b. el-Fudžaa; bio je haridžija;
11. Omer b. Abdulaziz;
12. el-Hadžadž b. Jusuf es-Sekafi; održao je na daleko poznatu hutbu pošto je stupio u Irak i

onda kad je odlučio poslati vojsku na Indiju i oblast Sind;

13. Ebu Hamza el-Haridži;
14. Ebu Džafer el-Mensur;
15. Harun er-Rešid.

Neki govornici iz predislamskog perioda:

1. Kuss b. Saida; on je jedan o najpoznatijih govornika iz predislamskog perioda, za koga se kaže da je uveo takozvanu kopču “emma ba’du” koju su usvojili arapski govornici. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, susreo je Kussa b. Saidu na pijaci Ukaz i čuo njegov govor. Tu su i ovi predislamski oratori: Lebid b. Rebia i Herim b. Kutba el-Fezari;
2. Suhban b. Zufer b. Ijad el-Vaili; on je jedan od najpoznatijih arapskih oratora koga su zvali Suhban Vail. Rođen je u predislamskom periodu, a kad se pojavio islam, prigrlio ga je. Životni su ga događaji naveli da se priključi Muaviji, radijallahu anhu. Njega se čuvalo za govore u teškim prilikama i za hvalisave govore. Jednom, posjetio je Muaviju, koji od njega zatraži da održi govor. Suhban reče: “Donesite mi moj štap!” “A je li ti štap potreban?”, upitaše prisutni. On reče: “A je li bio potreban poslaniku Musau dok je razgovarao

sa svojim Gospodarom!?”), na šta se Muavija nasmijao i rekao prisutnima da mu donesu štap. To je bilo nakon podne-namaza, te je govor držao do nastupanja vremena ikindija-namaza – nije se ni nakašljao ni zakašljao, niti je zastao radi predaha niti se zbunio.

Neki evropski govornici:

1. Proklo Likej, poznat i kao Proklo Nasljednik (umro 495. g.); držao je ratoborne govore u Atini koji su obilovali ratnim žarom;
2. Demosten (rođen 384. godine prije nove ere); bio je jedan od najumješnijih govornika Atine. Njegov je slučaj veoma začudan. Naime, bio je slabašne tjelesne građe, slabog glasa, nedovoljno uvjerljivih pokreta, nedovoljno rječit... Međutim, kad se prihvatio govorništva i zavolio ga, počeo je izvoditi određene vježbe za glasne žice, pa je penjući se po brdima vrištao, stao bi pored morske obale i nastojao glasom nadjačati buku valova. Govorne mahane koje je imao savlađivao je tako što je govorio držeći kamen u ustima. Također, stojeći ispred ogledala, nastojao je savladati govor tijela i elegantne pokrete prilikom držanja govora;
3. Ciceron (rođen 106. godine prije nove ere); govore je držao u Rimu, u kojem je slovio za

sposobnog oratora, kao i Demosten u Atini; osim što je bio vješt orator, bio je književnik i glavni zastupnik Rimljana;

4. Žak Bosije (umro 1704. godine); bio je jedan od najpoznatijih francuskih oratora za vrijeme Luja Četrnaestog; u svojim je nadahnutim i krasnim govorima, koje je većinom držao na oltarima, branio katoličanstvo, uslijed čega su brojni protestanti napustili svoje uvjerenje i vratili se u okrilje Rimske crkve;
5. Kromvel (umro 1658. godine); bio je lider ustanka Engleza protiv tadašnjeg diktatora Čarlsa Prvog. Kromvel je okupio vojsku i poveo je protiv Čarlsa, koga su gonili i na posljetku zarobili; njegovi su govori ostavljali golem trag na mase i izazivali među ljudima zanos;
6. Žan Pol Mara (ubijen 1793. godine); bio je jedan od oratora Francuske revolucije koji su, u to vrijeme, više ličili na krvnike nego na književnike, govornike i političare: poticali su u svojim govorima na nasilje, ubijanje, prolijevanje krvi;
7. Victor Ugo (umro 1885. godine); bio je književnik, pjesnik i govornik, nadmetao se s francuskim političarem Mirabom;
8. Abraham Linkoln (umro 1865. godine); bio

je vješt govornik i lider partije koja je zagovarala ukidanje ropstva u Sjedinjenim Američkim Državama. Kasnije je postao predsjednik države. Njegova su biografija i životni put veoma zanimljivi;

9. Kamilio Benso di Kavur (umro 1861. godine); bio je jedan od lidera i oratora te utemeljitelja savremene Italije;
10. Bizmark (umro 1889. godine); zvali su ga Čovjek Nove Krvi, imao je neobično veliku glavu, ujedinio je sve germanske zemlje u jednu – Prusku. Bijaše vješt orator i vrlo lukav čovjek koji je kovao spletke, ubacivao veoma teške smutnje, borio se protiv Danske, Austrije i Francuske, te ih pobijedio;
11. Adolf Hitler (umro 1945. godine); bio je njemački političar nacist i nadasve umješan govornik koji je svojim prodornim glasom oduzeo pamet širim masama; držao je govore koji su odisali žarom, obraćao se i narodu i vojnicima;
12. Benito Musolini (umro 1943. godine); neuspješni lider Italije i prijatelj Adolfa Hitlera; iako diktator, držao je veoma djelotvorne govore narodu i vojnicima.



ŠTA JE POTREBNO ZA HUTBU

Na temelju onog što smo kazali i onog što ćemo navesti zaključuje se da je za hutbu, kao i za sva ostala naučna i književna ostvarenja, potrebno troje: kreativan um, način izlaganja i bogat rječnik.

Pomoću kreativna uma osmisli se ono o čemu se govori, uz pomoć načina izlaganja to se razvija i poboljšava, a pomoću bogata rječnika iznosi se i prenosi. Ovdje ćemo detaljnije objasniti ova tri elementa.

KREATIVAN UM

Pomoću kreativnog uma odabrat ćemo temu za hutbu. Poznato je da odabir teme za hutbu ovisi o nekoliko povoda. Ukoliko je govornik iskren u svom djelovanju i ukoliko poštuje auditorij, svojski će se potruditi da odabere prigodnu

temu. Tome se mogu dodati i prilike u kojima se ljudi nalaze, kao i potreba da ljudi u određenom vremenu i određenim prilikama čuju objašnjenje nekih događaja, ili da bi ispravili svoje shvatanje glede toga. Pronicljivost koju ima hatib ponukat će ga da o nekim stvarima govori, a da druge zanemari, te da se opredijeli za određen pristup i određen način držanja hutbe.

NAČIN IZLAGANJA

Pod sintagmom *način izlaganja* podrazumijevamo način na koji hatib prenosi ljudima ono što je osmislio. Potrebno je primijetiti da postoji razlika između prenošenja poruke posredstvom hutbe i prenošenja poruke putem pisane riječi. To je tako, jer slušalac se svim svojim bićem upravi prema hatibu dok ga sluša, pa upija i shvata ono što on govori, te to ostavlja trag na njegovoj duši. Otuda, potrebno je da hutbu čine riječi koje se lahko izgovaraju i prilikom čijeg izgovora ne dolazi do lapsusa. Također je potrebno da iste te riječi u slušaocu bude emocije i izazivaju eho. To se može postići kratkim i smislenim rečenicama. Jedna od najvažnijih značajki govorništva jest obraćanje čovjekovoj savjesti, buđenje njegovih

emocija i čežnje. Onaj hatib koji to ne postigne, taj je lišen onog što je najvažnije u hutbi.

Isto tako, veoma važan činilac, kad je riječ o hutbi, jest prefinjeno ponavljanje onog što je kazano i umilno izražavanje. Hatib je u potrebi da svoje viđenje iznese na drugi način, drugim riječima; nekad to treba učiniti konstatacijom, ponekad pitanjem, a katkad iznošenjem svog negodovanja; tu, dakako, ulazi i navođenje jasnih dokaza i zaključaka.

Što se tiče kratkoće i opširnosti u govoru, u obzir treba uzeti prilike u kojima se nalaze slušaoci, njihovo raspoloženje da slušaju govor, prilike u kojima se hutba drži, njihovu reakciju...

Valja znati da se hatib treba koristiti jasnim i lahko razumljivim izrazima pomoću kojih će na brz i jednostavan način prenijeti ono što želi kazati, daleko od izvještačenosti i zapetljavanja, no hatib u isto vrijeme treba zadržati svoj autoritet i dostojanstvo, ne treba skrnaviti svetost mjesta na kojem se nalazi. Dakle, radi se o riječima koje su umilne i pitke, koje razumiju svi društveni staleži. Pronicljiv je onaj hatib koji umije napraviti razliku između govora koji budi žar u ljudima i onog koji u njima izaziva određenu bol; između poticanja i zastrašivanja; između govora pomoću kojeg iznosi vrline onih kojima se obraća i budi u njima

samopouzdanje te govora koji sadrži poticaj na skromnost i osudu oholosti i oholih... Umješšan hatib sve stavlja na svoje mjesto i upotrebljava odgovarajuće riječi.

Kad je riječ o rimi, njome se može, ne pretjerujući u tome, koristiti ukoliko nije izvještačena i jezički manjkava te ukoliko će dovesti do toga da dirne u osjećaje slušaoca. Valja znati da je glede rime mjerodavno značenje, a nisu mjerodavne riječi. To je tako, a rima je stil pomoću kojeg se može postići cilj, pod uvjetom da nije izvještačena, kako rekosmo. K tome, ukoliko se hatib koristi rimom, treba obratiti pažnju na povezanost dijelova hutbe, te zato treba izgovarati kratke rečenice koje trebaju biti punoznačne kako bi dale određeni smisao. Akoli se bude koristio dugim rečenicama, do slušaoca neće doprijeti poruka koju je htio prenijeti, osjetit će težinu hutbe i dosadu, a to će, opet, imati za posljedicu da hutbu ne može kvalitetno pratiti i da iz nje ne izvuče korist.

BOGAT RJEČNIK

Pod sintagmom *bogat rječnik* podrazumijevamo kvalitetno izlaganje hutbe. Uputno je da ovdje kažemo nešto i o hutbi koja se govori bez pripreme,

to jest koja se ne čita i one koja se pripremi i čita. Mnogi književnici i kritičari daju prednost držanju govora koji se ne čita, bez pripreme, jer je on djelotvorniji i pomoću njega se može udovoljiti potrebama date situacije, tokom takvog govora može se podizati i spuštati glas, tokom njega može se uživjeti. Onaj ko hutbu drži bez pripreme, to jest ne čitajući je, takav cijelu hutbu može održati baveći se jednom mišlju i objašnjavajući je na razne načine. Možda ćeš upoznati i one hatibe koji napišu veoma kvalitetnu hutbu i nauče je napamet, te je održe.

Hutba koju hatib ne čita bit će kvalitetna samo u slučaju ako se za nju navrijeme i temeljito pripremi i povede računa o elementima o kojima je već bilo riječi.

Kad je riječ o hatibima koji hutbu čitaju, oni se služe metodom koja nije za odbaciti, no ona ne donosi željeni rezultat, osim ukoliko se hatib svojski ne potruđi u pripremi hutbe razmišljajući o onom što piše, ponovo čitajući napisano, popravljajući stil, odabirući najpogodnije izraze, te se na taj način uživi u ono što govori, a pomoću čega djeluje na emocije ljudi. Uputno je da gleda u slušaoce dok čita hutbu, kako bi pratio njihove reakcije i ponašanje.

Izlaganje hutbe cilj je kojem se stremi putem pripreme onog o čemu se ima govoriti. Od izlaga-

nja zavisi učinak na onog koji sluša hutbu. Ukoliko hatib ne uspije izložiti hutbu na odgovarajući način, slušalac neće imati nikakve koristi od nje, makar bila i kvalitetno pripremljena. Kako bi trud bio od koristi i kako bi slušaoci čuli ono što će im biti od koristi, hatib treba povesti posebnu brigu o nekoliko stvari koje ćemo navesti.

Prvo o čemu treba voditi računa jest jasan, kvalitetan i pravilan izgovor slova, to jest bez naprezanja i izvještačenosti, pa riječi trebaju teći iz hatiba polahko i harmonično.

Drugo je maksimalno čuvanje od grijeha u gramatici. Hatib jezik na kojem se obraća treba dobro poznavati, treba njime vladati, te ne smije sebi dopustiti da pravi greške uslijed kojih će se promijeniti značenje rečenice. Ne priliči držati hutbu na narodnom govoru i ne držati se pravila koja su postavili gramatičari. Iskrivljeno ili nejasno značenje narušava ljepotu hutbe i poništava njeno djelovanje na slušaoca.

Treće na šta hatib treba obratiti pažnju jest brzina izlaganja. Brzo izlaganje dovodi do toga da slušaoci ne mogu pratiti hutbu, usto se može dogoditi da hatib neke riječi izgovara nepravilno i posve sastavljeno, bez pauze, što bi moglo dovesti do pogrešnog razumijevanja. Isto tako, uslijed brzog izlaganja hatib ne može praviti

stanke između cjelina. Polagahno izlaganje dovoljno je kao pokazatelj da je hatib sposoban i da vlada onim što govori; samo tako može postići kvalitetan izgovor i samo tako može održati potrebnu intonaciju. Pa ipak, to ne znači da izlaganje treba biti previše sporo i uspavljujuće, nego znači da uspori onoliko koliko je potrebno da može podizati i spuštati glas onda kad je to potrebno, da može uskladiti intonaciju s onim što govori, što ima za posljedicu da slušaocima hutba ne dosadi.

Četvrto je govor tijela (što je nauka koja se danas zasebno izučava). Naime, govor tijela ima veliki utjecaj na ono o čemu hatib govori. Govor tijela dijeli se na pokrete koje čovjek učini bez učesća svoje volje, pa hatib, naprimjer, u stanju ljutnje mršti čelo, u stanju zanesenosti nabreknu mu vratne žile i oči pocrvene; neki skupe šake tokom hutbe, a neki pruže prste; ima i onih koji plaču iz strahopoštovanja prema Allahu i zbog ganutosti; ima i onih koji podižu glas zbog zanosu i zbog toga što su se saživjeli s onim o čemu govore... S druge strane, postoje i oni pokreti koje čovjek čini svojevolarno, kao što su, naprimjer, pokreti kojima nešto sugerira ili pokreti kojima nešto dočarava, a sve to pomaže slušaocu da prati i shvati hutbu. Valja kazati i to da pokreti prilikom

držanja hutbe trebaju biti kontrolirani i svedeni na razumnu mjeru, to jest trebaju biti usklađeni sa stvarnim osjećajima.

I peto na šta hatib treba obratiti pažnju jest da dobro provjeri informacije koje želi prenijeti ljudima. To je tako, jer hutbi prisustvuju ljudi različitih shvatanja i različitih naučnih dostignuća, a većina njih ima status onog koji prihvata ono što hatib govori. Eto, zbog toga je hatib dužan provjeriti informacije koje će prenijeti na hutbi. Dužan je, dakle, voditi brigu o sljedećem: prvo, tačnost citata koji navodi; drugo, ispravnost dokazivanja njime; treće, pouzdanost hadisa koji navodi, utoliko prije jer pripisati nešto Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, znači pripisati to Allahu Uzvišenom. Iznošenje laži na Svevišnjeg Allaha i Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, daleko je veći grijeh od iznošenja laži na bilo koga drugog. Isto tako, veoma je važno ne žuriti s pripisivanjem riječi i postupaka određenoj osobi ili skupini ili instituciji. K tome, treba imati na umu da postoje pitanja o kojima se može voditi dijalog na sijelima, u školama, na univerzitetima, ali se ista ta pitanja, zbog mnogo razloga, ne mogu tretirati na hutbama.



OD ČEGA SE SASTOJI HUTBA

Hutba se sastoji od tri dijela: uvoda, izlaganja teme o kojoj se govori i zaključka. To su sastavni elementi hutbe i teksta koji se ne naglašavaju, a koji su, opet, prefinjeno povezani. Kvalitet veze između dijelova hutbe zavisi od sposobnosti hatiba, veličine njihova znanja i iskustva. Takva hutba sadrži jasne poruke i značenja i jamac je da će slušalac hutbu pažljivo slušati. Ne mora svaki govor sadržati navedena tri elementa, ali to mora sadržati džumanska hutba, tim prije jer je ona veoma važan oblik javnog obraćanja.

Kad je riječ o uvodu, hatib treba o njemu voditi računa tako što će slušaocima staviti do znanja o čemu želi govoriti, treba izgovoriti one rečenice koje će zaokupiti njegovu pažnju. To može učiniti tako što će navesti određene kur'an-ske ajete ili neke ekspresivne mudrosti. Uvod je temelj na kojem se gradi hutba. Naime, ukoliko hatib iznenadi slušaocje lijepim i odmjerenim

.....

uvodom, moći će cijelu hutbu održati tečno i sa žarom, saživjet će se s ljepotom izraza, stilom rečenica i prefinjenim smislom koje želi dostaviti. Onaj ko bude razmišljao o uzvišenim kur'anskim surama zaključit će da su te sure cjeline i da njihovi počeci bude u čovjeku želju za slušanjem i praćenjem. Naći ćeš da uzvišene kur'anske sure ponekad počinju zahvalom i hvaljenjem Allaha, džellešanuhu, ponekad pozivom: "O vi koji vjerujete", a katkad pitanjem ili pak zakletvom, što u onom ko ima istančan sluh budi želju za onim što slijedi. Dakle, cilj uvoda jest da hatib ukaže na smisao o kojem će govoriti, a džumanska hutba sastoji se od iskazivanja hvale i zahvale Svevišnjem Allahu te salavata i selama na Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u čemu može biti dovoljan pokazatelj onog o čemu će hatib govoriti.

Kad se radi o izlaganju teme o kojoj se govori, što je i najvažniji element hutbe, razmatrajući vrste govora, razmatrali smo najvažnije ciljeve džumanske hutbe. Katkad je umjesno da hatib na početku svog izlaganja rekne: "Želim vam govoriti o tome i tome", ukoliko se radi o aktuelnoj temi o kojoj se govori u društvu, a ponekad nije uputno da hatib otvoreno kaže o čemu će govoriti, zbog osjetljivosti teme ili zbog toga što bi to moglo dovesti do podvojenosti među ljudima. U toj situaciji uputno

je da hatib postupno i na zaobilazan način iznosi poruku koju želi iznijeti, da bi one koji ga slušaju pomoću postepenog logičkog izlaganja doveo do željenog cilja, a da pritom ne izazove negativne posljedice niti pak podjele. U tom će slučaju hatib pridobiti slušaoc, ukoliko ga ne slušaju predano, odnosno ukoliko se radi o temi na koju svijet nije navikao. Tema hutbe u većini slučajeva sadrži dva sastavna dijela, a to su jasno iznošenje konstatacije i njeno dokazivanje. U vezi s jasnim iznošenjem konstatacije, pod tim se ne podrazumijevaju jezičke smjernice i terminologija koje upotrebljavaju istraživači i stručnjaci, nego se pod tim misli na iznošenje karakteristika i odlika teme o kojoj se ima govoriti; to se može postići i određenim metaforama, kao i navođenjem primjera. Nakon toga slijedi detaljiziranje, povezivanje i sučeljavanje pojedinih značenja o kojima se govori. Zapazi kako je Alija, radijallahu anhu, ukazao na jasno iznošenje konstatacije kad je, govoreći o karakteristikama bogobožasnih ljudi, rekao: “Bogobožasni ljudi, to su oni koji posjeduju sve vrline, istinu govore, skromno se odijevaju i skromno po zemlji hode, pogled obaraju, korisno znanje slušaju, u iskušenju se kao i u lagodnosti ponašaju! Da nije smrtnog časa koji je zapisan, njihove duše ni koliko traje treptaj oka ne bi u tijelima ostale, nego bi ih, žude-

ći za džennetom i strahujući od Vatre, napustile!” A u vezi s dokazivanjem konstatacije možemo reći da sve o čemu se govori treba potkrijepiti jasnim, nepobitnim dokazima i činjenicama. U načelu, to se potkrepljuje časnim Kur’anom, Hadisom i izjavama islamskih autoriteta, utoliko prije jer se radi o vjerskom govoru, kao što se može potkrijepiti i nekim događajima u smislu da to bude vid analogije. Štaviše, jasno iznošenje onog o čemu se govori oblik je dokazivanja i pridobijanja slušalaca – da u to povjeruju, da zapaze nasušnu važnost toga. U to primarno spada uspostavljanje veze između sadašnjosti i prošlosti, to jest pozivanje na životopis i izjave prvih muslimana, ashaba (pogotovu hulefai-rašidina) i učenjaka islama, tim prije jer ljudi vole, cijene i poštuju te velikane.

Kad je riječ o zaključku, on dolazi nakon što se iznese sadržaj hutbe koji se sastoji od iznošenja dokaza, navođenja primjera i pouka, poticaja i zastrašivanja. Uputno je da hatib u zaključku navede poruku hutbe, ali koristeći se pritom drugim izrazima, a ne onima kojima se koristio prenoseći poruku. Usto, zaključak treba biti kratak, jer oduživanje ovog dijela hutbe može biti veoma dosadno i može iznad svega zamoriti one koji slušaju. Ne priliči da zaključak hutbe sadrži nove poruke i promišljanja, niti dokaze koje hatib nije naveo u hutbi.

U protivnom, to ne bi bio zaključak hutbe, nego bi bio njen produženi dio. Zaključak mora biti iznijet na djelotvoran način, mora nositi snažne poruke, jer je to posljednje što slušalac čuje tom prilikom i posljednje što će zapamtiti. Ukoliko zaključak hutbe ne bude dovoljno upečatljiv i ekspresivan, poništiti će korist koja se postigla pomoću hutbe. U uspješne se hatibe ubrajaju oni koji zaključak hutbe umiju iznijeti na djelotvoran i uvjerljiv način, sa samopouzdanjem – kao da time govori slušaocima da se o njegovu zapažanju i stanovištu ne može raspravljati. Pa ipak, zaključak može sadržati uzvišene kur'anske ajete koje hatib nije naveo tokom hutbe, ukoliko oni, kad je riječ o poticaju i zastrašivanju, sadrže rezime govora, dodatnu potvrdu, a to se može postići i Poslanikovim, sallallahu alejhi ve sellem, hadisima. Isto tako, zaključak hutbe može se iznijeti tako što će se na drukčiji način ponoviti ono o čemu je na hutbi bilo riječi.

NERAZDRUŽIVA CJELINA, MIJENJANJE STILA I DUŽINA HUTBE

U vezi s nerazdruživom cjelinom, hatib treba održati hutbu o jednoj cjelini, čije će dijelove obuhvatiti i nju duboko razmatrati, jer razmatranje

više tema u jednoj hutbi ima za posljedicu da oni koji slušaju budu rasijani, da jedna tema potisne drugu i da hutba bude dosadno duga te površna.

Kad je riječ o mijenjanju stila, pod tim podrazumijevamo to da se hatib tokom držanja hutbe ne drži jednog stila, već da se koristi postavljanjem pitanja, konstatacijama, navođenjem primjera, pokušavajući na taj način dokučiti određene mudrosti i tajne onog o čemu govori, a istovremeno se saživljavajući s onim što se u narodu događa i o čemu je značajno govoriti, te vodeći brigu da ljudima uputi savjet koji im je u datom trenutku najpotrebniji. Budući da džumanske hutbe imaju karakter pozivanja u vjeru i podsjećanja na vjerske istine, neke teme – možda čak i mnoge – moraju se ponavljati. Podsjećanje na vjerske istine zapravo je ponavljanje onog što je slušalac već saznao, a na šta treba iznova i iznova podsjećati, kao što su, naprimjer, podsjećanje na važnost vjerovanja u Allahovu jednoću, obavljanja namaza, pošćenja mjeseca ramazana, davanja zekata, dobročinstva prema roditeljima, sustezanja od činjenja vjerskih zabrana (u to, između ostalog, spadaju poslovanje uz kamatu, blud, konzumiranje opojnih pića, lažno svjedočenje, bespravno uzimanje imetka siročadi). Dakle, o svemu tome potrebno je često govoriti, i to mijenjajući način izlaganja.

Kad se radi o dužini hutbe, zna se da izlaganje određene teme zavisi od sadržaja, prilika i auditorija. U situaciji kad su slušaoci raspoloženi dugo slušati, poželjno je da hutba bude duga i opširna. Primjer za to jesu hutbe u kojima se govori o gorućim i veoma značajnim pitanjima. Usto, ukoliko hatib izlaže hutbu na prijemčiv, lijep i umilan način, pa ljude svojim govorom prosto tjera da ga slušaju i o onom što govori razmišljaju, hutba može i dugo trajati, na tome auditorij neće zamjeriti. Pa ipak, u većini situacija ljudi hutbu mogu kvalitetno pratiti i razumijevati određeno vrijeme, nakon čega im dosadi hatibovo izlaganje, nelagodno se osjećaju i zaborave dosta onog što je rečeno. Otuda savjetujemo hatibe da se prođu držanja dugih hutbi i da u većini situacija drže hutbe umjerene dužine. U vezi s tim Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: “Oduživanje s džuma-namazom, a skraćivanje hutbe pokazatelj je čovjekova razumijevanja vjere.” Uputno je da hatib navikne ljude na dužinu hutbe koje će se dosljedno pridržavati. Ta će precizna dosljednost ljude potaknuti da džuma-namaz klanjaju u njegovoj džamiji. I hatibu i muslimanima koji slušaju njegovu hutbu donosi veliko dobro to da oni odu s džume razmišljajući o onom što su čuli, a ne da odu s negativnim utiskom i osjećajem dosade.



KARAKTERISTIKE HATIBA I PRAVILA LIJEPOG PONAŠANJA PRILIKOM DRŽANJA HUTBE

Ma koliko hutba bila kvalitetno održana, ma kakva tema hutbe bila, na ma kojem prefinjenom stilu bila održana, ona neće biti idealna niti jedinstvena ukoliko hatib ne ispuni određene uvjete koji se ne mogu i ne smiju zanemariti. Dakle, hatib mora posjedovati određene karakteristike koje ga izdvajaju i na temelju kojih se razlikuje od drugih ljudi, te mora imati znanja i nadarenosti za držanje govora. Hutba je slična odijelu: njegova ljepota i elegancija može se uočiti samo ukoliko ga obuče onaj kome nije ni preveliko ni premalo. Isto tako, ukoliko hutbu, makar ispunjavala sve uvjete, održi onaj ko nema potrebne karakteristike, ona neće biti djelotvorna, neće lijepo zvučati niti će ostaviti trag na ljude. Budući da je to tako, hatib treba znati kojim sposobnostima raspolaže, a koje treba njegovati i unapređivati. Potrebno

je da svaki hatib ima vlastiti stil prilikom držanja hutbe, tim više jer slijeđenje i podražavanje drugih govornika te preuzimanje njihovog načina neće imati za posljedicu da čovjek postane jedinstven i da drži idealne hutbe.

Kad je riječ o svojstvima koja hatib treba imati, ona se dijele na urođena i stečena svojstva.

Urođena svojstva jesu lična svojstva s kojima se čovjek rodi i koja su sastavni dio njegova bića, kao, naprimjer, rječitost, smirenost, prodoran glas, kvalitetno izlaganje, lišenost mahana prilikom izgovora slova... Potrebno je da hatib, poput odgajatelja, bude pronicljiv te da ima dobro zapažanje, da pravi kvalitetne uporedbe, da bude upućen u suštinu stvari i pojava, da donosi ispravne zaključke, a k tome da bude na oprezu i da bude hrabar, odvažan, samopouzdan... Ove osobine dolaze do izražaja ukoliko je čovjek učen i načitan, iskusan i spreman. Možda ćeš sresti hatiba koji je novajlija u tom poslu, ali drži veoma kvalitetne hutbe zato što se posvetio postizanju karakteristika koje smo naveli, odnosno možda ćeš upoznati hatiba koji godinama drži nekvalitetne, gotovo iste hutbe, tim više jer ne želi napredovati.

A stečena svojstva jesu ona koja hatib stekne učenjem i vježbanjem. To se može postići na sljedeće načine:

1. pomoću čitanja i iščitavanja djela; onaj hatib koji ima nadarenost mora svoje sposobnosti njegovati i unapređivati pomoću proširivanja znanja i vidika;
2. pomoću vježbanja; umijeće držanja govora ne može se odjednom postići, već se postiže mukotrpnim vježbanjem. Vježbanje ove vještine obuhvata ideju, stil i način držanja hutbe. To je tako, a neprestano vježbanje jedini je način da čovjek razvije sposobnosti govora.

Kazali smo da hatib koji je nadaren mora svoje sposobnosti njegovati i unapređivati pomoću proširivanja znanja i vidika, a to će postići na sljedeće načine:

1. izučavanjem Kur'ani-kerima i Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta; to je zapravo srž svega i način da hatib ostvari svoj cilj. Tome treba dodati poznavanje Vjerovjesnikova, sallallahu alejhi ve sellem, životopisa, povijesti ovog umeta, životopisa islamskih učenjaka, vjerskih propisa. Poželjno je da hatib bude upućen u discipline pomoću kojih može izvući pouke iz ponašanja prijašnjih naroda i zakona koje je Allah, džellešānuhu, postavio u svemiru, a koji se odnose na promjenu stanja i prilika, kao što su, naprimjer,

upućenost u nastanak narodā, etape povijesti, psihologiju i tako dalje;

2. čitanjem kvalitetnih književnih djela i razmišljanjem o ekspresivnosti i djelotvornosti izjava rječitih ljudi, o tajnama stilistike jezika, savladavanjem lijepog izražavanja; sve ovo što smo kazali doprinosi tome da hatib unaprijedi svoje sposobnosti i da bude umniji;
3. obogaćivanjem vokabulara i stilova; hatib mora biti rječit i mora vladati stilom kako bi jedan smisao različitim kategorijama ljudi koji ga slušaju mogao prenijeti na nekoliko različitih načina, a da pritom ne izazove dosadu kod njih. U tome mu može pomoći samo veoma širok i bogat vokabular riječi i sintagmi kojima vlada, a pomoću čega će ono o čemu govori predstaviti na lijep, čaroban način i pomoću čega će dirnuti ljudske osjećaje i emocije. Bogat vokabular ima za rezultat da ljudi hutbu slušaju sa zanimanjem i otvorenih srca, tim prije jer ljudi vole jasne rečenice i značenja.

Pored ovih, postoje i opća pravila lijepog ponašanja prilikom držanja hutbe, a navest ćemo ova:

1. sustezanje od govorenja o onom u šta se nije upućeno; hatib se mora sustezati od držanja govora o onom što ne poznaje. To je polje

koje kod hatiba izaziva tremu i dovodi do toga da drži govor koji nije razumljiv, a to, opet, ima za posljedicu da hatib izgubi poštovanje i uvažavanje, s jedne, i da se o njegovim hutbama pričaju anegdote. To naposljetku dovede do toga da masa nema koristi od njegovih hutbi i da se otuđe od njega;

2. prenošenje auditoriju onog što se može razumjeti; greška je i neupućenost da hatib običnim ljudima iznosi detalje i informacije koje oni ne mogu shvatiti, kao i rasprave i razilaženja među islamskim autoritetima – pogodno mjesto za to nije minber, već kružoci i tribine na kojima se drže stručna predavanja. A o razmatranju pitanja koja se tiču praktičnih nauka i preciznih nauka, kao što su, naprimjer, medicina, astronomija, geologija, anatomija živih bića, koje ne razumije većina onih koji slušaju hutbu – da i ne govorimo. Ne da će hutba o tome biti bez ikakve koristi nego će i hatib i ono o čemu je govorio biti obezvrijeđeni;
3. obraćanje pažnje na prilike i stanja onih koji slušaju hutbu; treba paziti gdje će se šta reći i kome će se kako obratiti, jer ono što se može reći u jednoj zemlji ne može se u drugoj zemlji kazati, razgovarati s učenim ljudima nije isto

što i razgovarati s bogatašima, obraćanje običnom svijetu nije isto što i obraćanje posebnom sloju ljudi, govorenje s neukima nije isto što i govorenje s prosvijećenima, držanje govora u stanju sigurnosti nije isto što i držanje govora onda kad strah vlada, obraćanje onima koje nosi zanos nije isto kao i obraćanje onima koji su ravnodušni... Isto to možeš reći i kad se radi o bogatima i siromašnima, zdravima i bolesnima, onima koji žive u izobilju i onima koji su toga lišeni... Umješan čovjek zna težinu riječi koje izgovara i upućen je u prilike onima kojima se obraća, te se svim slojevima društva obraća onako kako njima dolikuje, svakom sloju uputi riječi koje su njima smislene i razumljive. A da i ne govorimo o tome da je umješan govornik svjestan toga da postoji velika razlika između obraćanja stanovnicima sela i obraćanja stanovnicima grada, između kojih postoji razlika u načinu življenja, kao i razlika u ponašanju;

4. iskrenost; potrebno je da hatib bude iskren u onom o čemu govori, da teži kazati istinu koju će svojim djelima potvrditi i njoj pozivati, što je ispravno razumijevanje. Stoga, hatib ne treba pretjerano hvaliti niti kuditi, ni obećavati ni prijetiti. Treba se, k tome, su-

- stezati od neprimjerenih riječi – indirektno će spomenuti ono o čemu nije lijepo izravno govoriti. Sustezanje od izgovaranja ružnih riječi dovoljan je pokazatelj čistote srca;
5. umiljavanje slušaocima; uputno je da hatib bude blag, da olakšava i donosi radosne vijesti onoliko koliko može. Auditorij će prije prihvatiti izlaganje onog ko pokaže ljubav prema njemu, za razliku od onog ko svojim govorom izazove srdžbu i reakcije prisutnih: njegove riječi, po svemu sudeći, neće biti prihvaćene. U umiljavanje slušaocima spada i to da se hatib prođe samodopadljivosti, iznošenja svojih vrlina, sustezanje od postizanja vlastitih ciljeva. Onaj hatib koji želi ostvariti neki svoj cilj već je ljudima pružio dovoljan razlog da u njega sumnjaju. Potrebno je da hatib, koji upućuje na dobro i u njega poziva, bude neovisan o ljudima, pa štaviše, on ih u plemenitosti i darežljivosti treba preteći.

Govoreći o svojstvima govornika i pravilima lijepog ponašanja prilikom držanja govora, nismo obuhvatili sve što je glede toga potrebno, već smo samo naveli natuknice na temelju kojih se mogu druga svojstva i pravila zaključiti, a koji su pobrojani na odgovarajućem mjestu. O tome bi se moglo

naširoko govoriti, pogotovu kad se radi o hatibima i misionarima jer su oni kategorija za čijim će se primjerom ljudi povesti prije nego što se povedu za njihovim riječima, osobinama i onim na šta ih upućuju. U te osobine spadaju sljedeće: blagost, širokogrudnost, skromnost, strpljivost, duševna snaga, samilost i sažaljivost spram ljudi, stavljanje njima u službu, izbjegavanje svađe i rasprave...



IZ KOJIH SE IZVORA PRIPREMA HUTBA

Džumanske se hutbe u osnovi pripremaju iz islamskih izvora, a zatim se koriste i izvori koji govore o sociologiji, odgoju, kulturi. Ovdje ću ti, uvaženi čitaocē, navesti neke od tih izvora i načine pripremanja hutbe koristeći se njima. Tu su, dakle:

1. časni Kur'an i tefsirska djela; svima je poznato da se tefsiri prvih i potonjih autora razlikuju u pristupu tumačenja Kur'ani-kerima, pa su neki zasnovani na tradiciji, drugi počivaju na racionalnom tumačenju, treći se bave fikhskim propisima, četvrti akcenat stavljaju na jezičko tumačenje i tako dalje;
2. hadiske zbirke i njihovi komentari; Hadis je, naime, drugi izvor islama, on objašnjava časni Kur'an i tumači ga; hadiske zbirke obiluju predanjima u kojima se tumače uzvišeni kur'anski ajeti. Tome treba dodati komentare

hadiskih zbirki u kojima su učenjaci islama iznijeli svoja zapažanja i svoja shvatanja. Sve to pomaže hatibu da pripremi kvalitetnu hutbu o ma kojoj se temi radilo;

3. djela prvih islamskih učenjaka mimo tefsirā i komentara hadiskih zbirki; u to se, između ostalog, ubrajaju djela o islamskom vjerovanju, šerijatskim propisima, podsjećanju na ahiret, moralu, suptilnosti. Iz tih izvora hatib može preuzeti citate koji se odnose na temu o kojoj će govoriti u hutbi, a na temelju kojih će zasnovati hutbu, dokazivati određene konstatacije i organizirati stil izlaganja;
4. djela stare književnosti; ona pomažu da hatib usavrši izražavanje i da se koristi prefinjenim i umilnim, odgovarajućim i ekspresivnim riječima i frazama pomoću kojih će djelovati na one koji slušaju. U ovu kategoriju izvora spadaju djela *el-Bejanu vet-tebjin*, autora el-Džahiza, kao i *Subhul-ešša*, autora el-Kalkašendija. Imamo tu i džumanske hutbe za koje se kaže da ih je održao Alija b. Ebu Talib, radijallahu anhu. Ovi izvori odišu prelijepim i posebnim stilom, sadrže veoma prefinjene izraze, te mogu biti od pomoći hatibu da iz njih preuzme sve ono što je saglasno sa šerijatom i temeljnim istinama vjere;

5. djela o islamu i savremenim pitanjima; ova su djela pravi ukras islamskih biblioteka i uvelike pomažu hatibu da pripremi hutbu, pogotovu ako se hutba tiče određenog odgojnog pitanja ili pak savremenog pitanja koje je značajno za muslimane. Odlika tih djela jest to što su napisana na savremenom jeziku i na odgovarajući način. Otuda je pohvalno i uputno da hatib ta djela iščitava, pogotovu djela onih autora koji su poznati kao dobri muslimani, kao oni koji slijede ispravan put i za koje se zna da su dobronamjerni;
6. zbirke džumanskih hutbi; to su djela u kojima su sabrane hutbe koje su autori održali povodom raznih prigoda. Ona u većini slučajeva sadrže međusobno slične hutbe o pitanjima koja se odnose na vjerovanje, podsjećanje na ahiret, društvena pitanja. To hatibu početniku pruža priliku da sagleda razliku između načina i stilova na koje se hatibi obraćaju muslimanskim masama, što mu pomaže u stjecanju posebnog, vlastitog stila. Valja znati da ova djela treba čitati na početku bavljenja govorništvom. A pošto taj početnik hatib svejšti držanje hutbe i pošto proširi svoje vidike, postat će jedinstven u tome, imat će vlastiti stil, te će taj svoj napredak krunisati time što će

- svoje hutbe pripremati konsultirajući osnovne izvore i držat će ih na nov, poseban način;
7. novine, časopisi i web-portali; potrebno je da hatib prati događaje u društvu i da bude u toku onog što se zbiva, a to će moći postići ukoliko bude pratio štampu i web-portale, to jest ako bude obraćao pažnju na određene članke, zapazanja i komentare koji se tiču onog što se događa. Pomoću toga proširit će svoje vidike glede zbivanja koja okružuju društvo u kojem živi i postići će da to ispravno rezonira, pogotovu akoli bude pratio pisanja i osvrte istaknutih pisaca. Kad je riječ o umijeću govorništva, postoji nekoliko web-portala koji tome posvećuju veliku pažnju, kao što je, naprimjer, www.al-islam.com portal, koji je pod pokroviteljstvom Ministarstva za islamska pitanja u Kraljevini Saudijskoj Arabiji. To je veoma obiman portal koji nudi veliki sadržaj i na kojem je dostupna posebna rubrika s hutbama, a svake sedmice stručni tim izda korisnu hutbu.



DOKAZIVANJE ČASNIM KUR'ANOM I HADISOM

DOKAZIVANJE ČASNIM KUR'ANOM

Džuma-namaz jedan je od navrednijih ibadeta pomoću kojih se muslimani približavaju i umiljavaju Svevišnjem Allahu. To je namaz koji se trude obaviti mnogi muslimani diljem Zemlje; tom namazu teže više nego drugim namazima, pa štaviše, veliki je broj muslimana koji obavljaju džumu, ali uvelike podbacuju u obavljanju pet dnevnih namaza. Pošto se hatib uspne na minber kako bi održao hutbu, prisutni prestanu klanjati dobrovoljni namaz, prestanu učiti časni Kur'an, činiti zikr i sustegnu se od činjenja svih drugih dobrih djela, pa svoj pogled i srce uprave prema hatibu te pomno slušaju i paze šta on govori. Ukoliko je hatib sposoban da zaokupi njihovu pažnju zanimljivim uvodom, oni će ga nastaviti slušati i njegove će riječi biti na njih djelotvorne, u protivnom će im dosaditi njegovo izlaganje, i njegov

način izlaganja, zbog čega će razmišljati o nečemu posve drugom, a ne o onom što im on govori. Budući da hatib tokom hutbe iznosi određene konstatacije i zapažanja te prisutne nastoji uvjeriti u ono što govori, mora to dokazati vjerskim tekstovima i razumskim dokazima, ili pak jednim od tog dvoga. Isto tako, on ih tokom hutbe navraća na činjenje dobra i odvraća od činjenja zla – ljudi uglavnom ne vole da im se zapovijeda i zabranjuje, no možda to prihvate kao dio vjere ukoliko budu uvjereni u to da se radi o propisu koji je ustanovio Svemogući Allah i koji je ustanovio Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem; u tom slučaju isto to zavole i ispoljavaju kao dio vjere iako obavezivanje vjerskim propisima donosi određenu nelagodu i poteškoću u životu i iako to znači odustajanje od udovoljavanja prohtjevima koje duša voli.

VAŽNOST DOKAZIVANJA ČASNIM KUR'ANOM

Muslimani izuzetno poštuju Kur'ani-kerim, u njega nimalo ne sumnjaju, njegovi su ajeti naj-snažnije čime se može dokazati neka konstatacija. Allah, džellešanuhu, objavio je u vezi s Knjigom: "...laž joj je strana, bilo s koje strane, ona je Objava od Mudrog i Hvaljedostojnog" (Fussilet, 42).

U časnom se Kur'anu govori o njegovim karakteristikama što plijene ljude i bude u njima ljubav prema njemu, i onima koji uče njegove ajete preostaje jedino to da mu se pokore i povinuju. To je tako, jer je Kur'ani-kerim:

1. naputak svim svjetovima, a sve što je mimo njega zabluda je; evo o tome Božijih riječi: “Ova Knjiga, u koju nema nikakve sumnje, uputstvo je svima onima koji se budu Allaha bojali” (el-Bekara, 2); “Ovaj Kur'an vodi jedinom ispravnom putu, i vjernicima koji čine dobra djela donosi radosnu vijest da ih čeka nagrada velika” (el-Isra, 9);
2. svjetlo, mimo kojeg su tmine; on one koji slijede njegova načela izvodi iz svih tmina – tmina nevjerstva, licemjerstva, novotarije, neznanja, nepravde i tako dalje te ih uvodi u svjetlo. Allah, džellešānuhu, rekao je: “A od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna, kojom Allah upućuje na puteve spasa one koji nastoje steći zadovoljstvo Njegovo i izvodi ih, po volji Svojoj, iz tmina na svjetlo i na Pravi put im ukazuje” (el-Maida, 15, 16);
3. lijek za srce; pomoću njega liječe se sve bolesti, kao, naprimjer, bolest nevjerstva, licemjerstva, novotarije, zablude, kao i bolesti raznih sumnji i strasti. Evo o tome Božijih

riječi: “O ljudi, već vam je stigla pouka od Gospodara vašeg i lijek za vaša srca i uputstvo i milost vjernicima” (Junus, 57);

4. sreća; onaj ko uči časni Kur’an, ponizno ga prihvata i postupa prema njemu ne može biti nesretan, na osnovi Božijih riječi: “Ne objavljujemo Kur’an da se mučiš” (Ta-Ha, 2);
5. uzrok ispravnosti srca; Kur’ani-kerim najbolje potiče na strahopoštovanje, skrušenost i ljubav prema Gospodaru. Evo o tome Božijih riječi: “Reci: ‘Vjerovali u njega ili ne vjerovali, oni kojima je još prije objavljivanja njegova dato znanje padaju licem na tlo kad im se on čita, i govore: ‘Hvaljen neka je Gospodar naš, obećanje, Gospodara našeg se ispunilo!’ I padaju licem na tlo plaćući, i on im uvećava strahopoštovanje.” (el-Isra, 107–110)

Ovo je samo dio brojnih veličanstvenih karakteristika uzvišene knjige Kur’ana o kojima muslimani slušaju s vremena na vrijeme, i to dovodi to toga da on u njihovim srcima zauzme veoma golemo mjesto. Stoga bi hatibi trebali dati Kur’ani-kerimu visoko mjesto koje i zaslužuje – treba biti prvi izvor na koji će se pozivati tokom držanja hutbe, tim prije jer je on prvi izvor u svim islamskim naukama, kao što je i prvi izvor glede vjerskih propisa.

KOLIKO AJETA NAVESTI U DOKAZIVANJU

Kad je riječ o dokazivanju neke konstatacije uzvišenim kur'anskim ajetima, postoje tri mogućnosti:

1. da o tome postoji posve dovoljno kur'anskih ajeta, ni previše, pa da hutba bude duga, a ni premalo, da bude kratka i nedorečena;
2. da ih postoji mali broj;
3. da ih postoji posve mnogo, toliko da ih ne može ni navesti tokom jedne hutbe.

Kad se radi o prvoj mogućnosti, ona nije diskutabilna, te je nećemo ni razmatrati.

U vezi s drugom mogućnosti, to jest kad o nečemu govori jedan ajet ili pak dva, hatib može, umjesto o temi o kojoj govori mali broj ajeta, održati hutbu o onom o čemu postoji mnogo vjerskih tekstova pomoću kojih će pripremiti kvalitetnu hutbu.

Ukoliko se radi o hutbi u kojoj će govoriti o nekoj važnoj pojavi koju neizostavno mora razmatrati, hatib tu ima nekoliko mogućnosti, i to: prvo, da u uvodu hutbe navede više vjerskih tekstova; drugo, da se ograniči na uzvišene kur'anske ajete, makar ih malo bilo, a da nakon toga navede hadise i predanja pomoću kojih će to nadomjestiti, i ovo je odlično rješenje akoli postoje takvi

hadisi i predanja; i, treće, da manjak odgovarajućih kur'anskih ajeta nadomjesti svojim riječima ne navodeći vjerske tekstove.

Premda veliki broj hatiba pribjegava ovom potonjem rješenju, ono nije dobro iz sljedećih razloga: prvo, uslijed toga hutba poprimi karakter informativnog i novinarskog govora; drugo, uzvišeni kur'anski ajeti i Poslanikovi, sallallahu alejhi ve sellem, hadisi sadrže blagoslov i svjetlo – hutba koja je njima protkana bit će blagoslovljena i korisna, u protivnom će biti toga lišena; treće, sustezanje od toga ima za posljedicu da hutba bude aktuelna i korisna uvijek i svugdje, to jest ako navede one vjerske tekstove koji su mu na raspolaganju, a istovremeno se sustegne od svog opširnog govora.

To je tako, a hutba je govor koji ima čisto vjerski karakter i njeni se propisi zasnivaju na vjerskim dokazima, pa ne podliježe analogiji prema književnim nastupima u kojima se može biti opširno i tokom kojih književnik može istaknuti dio svog umijeća i stila.

Svaki hatib treba znati da držanje hutbe ima za cilj i to da se ljudi pouče poštivanju i veličanju tekstova Objave, Kur'ani-kerima i sunneta, pretpostavljanju njih svemu drugom glede dokazivanja, povinovanju i potpunoj predanosti Objavi,

kao i tome da Objavi ne suprotstavljaju logičke dokaze, pripovijetke, govorkanja, izjave i tome slično. To je tako, i kako će narod poslušati hatiba u pogledu poštivanja časnog Kur'ana i Hadisa te u pogledu njihova slijeđenja, a vidi da njihov hatib rijetko kad navede ajet ili hadis kao dokaz za ono o čemu govori, već se na druge izvore poziva!?

Tu je i treća mogućnost – da uzvišenih kur'anskih ajeta postoji posve mnogo, toliko da ih hatib ne može ni navesti tokom jedne hutbe, kao što su, naprimjer, ajeti o bogobožnosti, o čemu postoji više od dvije stotine i četrdeset ajeta, ili o strpljenju, o čemu se govori u više od stotinu ajeta – a da i ne govorimo o ajetima u kojima se govori o Božijoj jednoći, poticaju i zastrašivanju, džennetu i džehennemu. Dakle, kad je riječ o ovoj mogućnosti, hatib na raspolaganju ima dva rješenja. Prvo je rješenje da te ajete podijeli tematski i navodi ih kao dokaz, to jest da sabere sve ajete u kojima se naređuje bogobožnost, naprimjer, i sve ajete u kojima se govori o plodovima bogobožnosti, i sve ajete u kojima se govori o karakteristikama bogobožnih ljudi i tako dalje. Premda ovo rješenje sadrži određenu poteškoću, ono će hatibu pružiti mogućnost da pripremi nekoliko hutbi u kojima će razmatrati istu temu, ali bez ponavljanja, i ono će, k tome, osnažiti njegovo

znanje, pomoći mu da uvijek može navesti određeni ajet i da zapazi na koji to način časni Kur'an izlaže određene teme i njima se bavi. Drugo je rješenje da između tih brojnih ajeta izabere nekoliko, one koji u potpunosti odgovaraju onom o čemu će u hutbi govoriti.

Umjesno je napomenuti i to da mnogi hatibi uopće nemaju uvid u sve ajete koji se bave određenim pitanjem, što je vid nedostatka. Uostalom, taj nedostatak može imati za posljedicu da hatib nešto dokazuje određenim ajetima, a zanemaruje druge koji jasnije i snažnije dokazuju ono o čemu on na hutbi govori.

O ČEMU TREBA VODITI RAČUNA PRILIKOM DOKAZIVANJA AJETIMA

Smatram da hatib u vezi s dokazivanjem uzvišenim kur'anskim ajetima treba poduzeti sljedeće:

1. utvrditi da je kur'anski ajet ili dio ajeta kojim dokazuje ispravno napisao tako što će to provjeriti u Mushafu, ne oslanjajući se na pamćenje, makar i snažno bilo;
2. utvrditi da je određenim ajetom valjano dokazivati određenu konstataciju; a greška u dokazivanju može se dogoditi na sljedeće nači-

- ne: prvo, tako što će navesti ajet da potkrijepi smisao o kojem govori, a isti taj ajet taj smisao ne potvrđuje; do toga može dovesti hatibovo razumijevanje vanjskog značenja ajeta a bez konstultiranja tefsirā; drugo, tako što će izabrati slabo ili iznimno tumačenje određenog ajeta; treće, tako što će odabrati jedno tumačenje i na njega svesti značenje određenog ajeta, a zanemariti druga tumačenja iako se radi o tumačenjima koja su podjednako utemeljena i koja se međusobno ne isključuju;
3. usredsrediti se na dio ajeta kojim se dokazuje konstatacija; slušalac će možda biti zbunjen ukoliko hatib navede cijeli ajet, pogotovu ako je dug, a ne samo dio koji ide u prilog onom o čemu se govori; u tom slučaju može čak i ne shvatiti poruku i smisao navođenja istog tog ajeta;
 4. ne učiti melodično ajet ili dio ajeta kojim se dokazuje konstatacija; to je način koji prakticiraju neke daije, vaizi i hatibi da bi naglasili razliku između ajeta i vlastitih riječi; hutba nije vrijeme za učenje Kur'ana koje je vid ibadeta, nego je mjesto gdje se uzvišeni kur'anski ajeti navode kao dokaz i potvrda za nešto; dokazivanje kur'anskim ajetima ima svoj način i mjesto, kao što učenje Kur'ani-kerima

ima svoj način i mjesto, pa to nije poželjno miješati;

5. ajete kojima dokazuje navoditi držeći se njihova redosljeda u suri; prema jednoglasnom mišljenju svih islamskih učenjaka, ajeti u surama porredani su prema Božijoj zapovijedi, za razliku od kur'anskih sura: neki učenjaci smatraju da je i njihov redosljed ustanovljen na objavi, a neki vele da se tu radi o kreativnom promišljanju (idžtihadu). Treba se držati i tog redosljeda makar kazali da se radi o kreativnom promišljanju ashaba, radijallahu anhum, tim više jer je cijeli umet jednoglasno prihvatio takozvani Osmanov Mushaf i redosljed sura koji se u njemu nalazi. Ukoliko je redosljed sura ustanovljen na objavi, priliči da se hatib drži tog redosljeda; ako se radi pak o rješenju koje su donijeli ashabi – pa, njihovo je kreativno promišljanje ispravnije od našeg. Napokon, to što je cijeli umet jednoglasno prihvatio redosljed sura koji se nalazi u Mushafu dovoljno je kao dokaz da se taj redosljed prihvati;
6. ograničiti se na navođenje ajeta koji jasno ukazuju na konstataciju koju želi dokazati, a sustegnuti se od navođenja ajeta koje slušalac neće dobro razumjeti ili koji se mogu shvatiti na neki drugi način. Na taj će način hatib

poštedjeti slušaoca od zabune i od toga da on, slušalac, pošto čuje ajete koji mogu imati drukčije značenje ili koji pak ni izdaleka ne ukazuju na smisao o kojem govori, izgubi moć razumijevanja onog o čemu se govori.



DOKAZIVANJE HADISOM

Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, sunnet drugi je izvor islamskog vjerzakona. Postoji veoma mnogo dokaza iz uzvišene knjige Kur'ana i Hadisa da je prihvatanje sunneta obaveza.

Allah, džellešanuhu, rekao je: “Reci: ‘Ako Allaha volite, mene slijedite, i vas će Allah voljeti i grijehе vam oprostiti!’” (Alu Imran, 31); “Onaj ko se pokorava Poslaniku pokorava se i Allahu, a onaj ko glavu okreće – pa, Mi te nismo poslali da im čuvar budeš” (en-Nisa, 80); “...ono što vam Poslanik da, to uzmite, a ono što vam zabrani, ostavite” (el-Hašr, 7).

Tu je i predanje el-Irbada b. Sarije, radijallahu anhu: “Jednom prilikom, nakon sabah-namaza, Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, održao nam je govor od kojeg su nam iz očiju suze potekle, a srca ustreperila. Tad neki čovjek reče: ‘Kao da je ovo oproštajni govor, pa šta nam preporučuješ, Allahov Poslaniče?’ On reče: ‘Preporučujem vam

.....

bogobojaznost, poslušnost i pokornost, makar vam pretpostavljeni bio abesinski rob. Zaista, ko od vas bude živio nakon mene, vidjet će velika razilaženja, i zato se čuvajte novotarija, jer su one zabluda! Ko od vas dočeka to vrijeme neka se drži moga puta i puta upućenih i pravednih halifa! Čvrsto ga se držite i dosljedno ga slijedite! Odista, svaka je uvedena stvar novotarija, a svaka je novotarija zabluda.”¹

Zato što vole Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, muslimani iznad svega uvažavaju njegov sunnet i slijede ga kako bi zaslužili Allahovu naklonost i ljubav. “Reci: ‘Ako Allaha volite, mene slijedite, i vas će Allah voljeti i grijehе vam oprostiti!’” (Alu Imran, 31)

Nije lijepo da hatib ili vaiz izostavlja naputak Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u vidu njegovih riječi, djela i odobrenjā. I nije dozvoljeno da zanemare sunnet, djelomično i potpuno, zbog pritiska savremenog vremena i načina držanja savremenih govora. Obaveza je ljude vratiti na ispravan put glede toga i odgajati ih da poštuju i veličaju hadise Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, te da njima dokazuju i njima se predaju.

¹ Ebu Davud (4607), et-Tirmizi (2676), koji veli da je hasen-sahih, Ibn Madža (42) i ed-Darimi (95).

KOLIKO HADISA NAVESTI U DOKAZIVANJU

Najveći broj hutbi koje drže hatibi imaju vjerski karakter, pa se bave vjerovanjem, ibadetima, međuljudskim odnosima, pravilima lijepog ponašanja i tako dalje, a te se teme razlikuju u pogledu broja hadisa koji njima bave.

Kad je riječ o dokazivanju konstatacije iznesene na hutbi Poslanikovim, *sallallahu alejhi ve sellem*, *hadisima*, postoje tri mogućnosti:

1. da o tome postoji posve dovoljno hadisa, ni previše, pa da hutba bude duga, a ni premalo, da bude kratka i nedorečena, i glede ove mogućnosti ne postoji nikakva nejasnoća;
2. da ih postoji posve mnogo, toliko da ih ne može ni navesti tokom jedne hutbe, i u vezi s ovom mogućnosti možemo kazati ono što smo kazali razmatrajući pitanje koliko ajeta navesti u dokazivanju;
3. da ih postoji mali broj; u tom slučaju, da hutba ne bi ostala nedorečena, hatib će navesti neke ajete i izjave *ashabā* i *tabiinā*, kao i zapažanja mjerodavnih islamskih učenjaka. I o ovoj sam mogućnosti govorio razmatrajući pitanje koliko ajeta navesti u dokazivanju.

O ČEMU TREBA VODITI RAČUNA PRILIKOM DOKAZIVANJA SUNNETOM

Smatram da u vezi s dokazivanjem sunnetom treba znati određene stvari, a neke ću navesti.

Prvo, hatib treba utvrditi vjerodostojnost hadisa kojim dokazuje; ukoliko se poziva na *mutevatir-hadis*, ili na hadis koji se nalazi u dva *Sahiha* ili u jednom od njih, tad je sve uredu i ne postoji potreba da provjerava i utvrđuje njegovu vjerodostojnost, tim prije jer su te hadise pripadnici ovog umeta bezrezervno prihvatili i učenjaci postigli konsenzus da se njima, u načelu, dokazuje. Uputno je napomenuti da će hatib doći u situaciju da hadis prenese od onog ko ga je prenio iz dva *Sahiha* ili iz jednog od njih – tad je preče da isti taj hadis potraži u tim hadiskim zbirkama kojima su pripisane, i to zbog sljedećeg:

1. možda je previdio onaj ko je taj hadis pripisao *es-Sahihu* ili pogriješio ili se pak dogodio poremećaj u bilješkama; to se često dogodi;
2. može se dogoditi da glavni dio nekog hadisa bude zabilježen u *es-Sahihu*, ali ga autor od koga se hadis preuzme navede u cijelosti, to jest navede verziju koja nije zabilježena u *es-Sahihu*, nakon čega hadis pripiše toj zbirci htijući kazati da je glavni dio hadisa, a ne dodaci koje je naveo, u njoj zabilježen.

Nadalje, može se dogoditi da hatib neku svoju konstataciju dokazuje upravo tim dijelom hadisa koji se ne nalazi u *es-Sahihu*, odnosno da navede drugu verziju koja se u njemu ne nalazi i on je, slijedeći onog od kog je hadis preuzeo, pripiše *es-Sahihu*;

3. može se dogoditi i to da predanje koje navede, a nalazi se u *es-Sahihu* ne bude izreka Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, nego izjava nekog ashaba, odnosno da to bude hadis čiji lanac prenosilaca nije naveden, a onaj od kog hatib to preuzme drži da se ipak radi o riječima Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, odnosno da nađe to predanje sa spojenim lancem prenosilaca koje se ne nalazi u *es-Sahihu*, a njemu ga pripiše samo zato što je našao predanje s tim lancem prenosilaca koji islamski učenjaci naširoko razmatraju ili koje je zabilježeno u mnogim hadiskim zbirkama. Tako on, ne pročitavši cijelu bilješku iz koje bi zaključio da se radi o riječima nekog ashaba ili pak o predanju čiji lanac prenosilaca nije naveden, izjavi da su taj i taj hadis zabilježili el-Buhari i Muslim.

Hatibu neće škoditi ukoliko konsultira *es-Sahih*, nego će mu to donijeti korist, tim veću jer time izražava veličanje Poslanikovih, sallallahu

alejhi ve sellem, hadisa, vodi brigu o njima i širi svoje znanje uvijek kad konsultira tu hadisku zbirku. Usto, izvjesno je da će pored hadisa koji provjerava ugledati hadis za koji prije nije čuo, a koji će mu poslužiti u pripremanju hutbe s drugom temom. Meni se to mnogo puta dogodilo.

Međutim, ukoliko se radi o hadisu koji se ne nalazi u dva *Sahiha*, u vezi s hatibom postoji nekoliko mogućnosti, i to:

1. da bude upućen u hadisku znanost i u nauku o prenosiocima, te može donijeti sud je li određeni hadis pouzdan ili nije; to je hatib muhadis, to jest vrsni poznavalac hadiske nauke, a nije neko poput mene, koji dajem naputak onima koji su na mojoj razini;
2. da nema nimalo znanja o tome gdje se određeni hadis može naći; nije preporučeno da hatib bude na tom stepenu; on to mora naučiti i savladati kako bi mogao pripremati kvalitetne hutbe.

Početnik se može pozivati na djela šejha el-Albanija, Allah mu se smilovao, a pogotovu na djela *Sahihul-džami* i *Daiful-džami*, jer su ona lahka za čitanje i jer su hadisi u njima poredani po abecednom redu. Također, u vezi s hadisom u čiju vjerodostojnost nije siguran može upitati muhadise

ili stjecatelje znanja. Postoje i mnogi web-portali na kojima može postavljati takva pitanja, kao što ih može postaviti na neki drugi način, kao, naprimjer, putem telefona. Uglavnom, onaj ko želi saznati može to postići na bilo koji način i niko za neznanje nema opravdanja. O kako bi bilo lijepo da hatibi, vaizi, daije i muhadisi imaju zajednički forum na kojem bi jedni drugima prenosili korisne informacije i pomoću kojeg bi oni koji drže govore ljudima znali šta je pouzdano, a šta nije na taj način preneseno od Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Kad je riječ o prenošenju Poslanikovih, sallallahu alejhi ve sellem, hadisa, smatram da su grandiozan doprinos kroz dugi niz stoljeća dali upravo muhadisi, a oni poslije njih nastavljali su ondje gdje su oni stali te su, k tome, započinjali neke nove projekte koje će nastaviti oni koji dolaze poslije njih, sve do ovog našeg vremena. Neka je hvala Svevišnjem Allahu za to.

Drugo, hatib se treba ograničiti na navođenje onog hadisa u vezi s čijom su ispravnosti učenjaci saglasni, a izostaviti navođenje onog oko kojeg oni imaju različita mišljenja. Ukoliko oba hadisa sadrže isti smisao, pa se hatib pozove na taj pouzdani hadis i navede ga samo zarad toga da osnaži hadis oko kojeg postoji razilaženje, lijepo je postupio; upravo to je način na koji postupaju mu-

hadisi kad se radi o slabim hadisima koji se mogu drugima osnaživati.

Treće, hatib se treba potpomoći hadiskim stručnjacima i umješnim stjecateljima znanja u situaciji kad ima veliku potrebu da navede hadis oko kojeg postoji razilaženje, a ne raspolaže drugim hadisima koje bi umjesto tog naveo. Na taj će način doći do određenog zaključka i taj će mu zaključak biti od koristi.

Četvrto, hatib treba imati na umu da nije dozvoljeno pozivati se na hadise koji su među narodom izuzetno poznati i koje ljudi jedni drugima citiraju, to jest nije dozvoljeno da na temelju toga vjeruje da su ti hadisi pouzdani i da ih navodi u hutbi, a da pritom ne utvrdi njihovu vjerodostojnost. To je tako, jer narod prenosi i pouzdane, i slabe i izmišljene hadise, kao i izreke koje uopće nisu hadisi, naprimjer neke poslovice, mudrosti, izjave prvih učenjaka i tako dalje.

U potonjim je vremenima ova pojava bila veoma izražena, pa su učenjaci sabirali hadise koje narod prenosi, a koji nisu pouzdani. Tako je hafiz Ibn Hadžer napisao djelo *el-Lealil-mensuretu fil-ehadisil-mešhura*, es-Sujuti je napisao *ed-Durrerul-mensuretu fil-ehadisil-mešhura*, es-Sahavi je napisao djelo *el-Mekasidul-hasenetu fi bejani kesirin minel-ehadisil-muštehireti alel-elsina* koje je

skratio njegov učenik Abdurrahman b. ed-Dejba eš-Šejbani i naslovio ga *Temjizut-tajjibi minel-habisi fima jeduru ala elsinetin-nasi minel-hadis*, a tu je i djelo imama el-Adžlunija *Kešful-hafai ve muzilul-ilbasi amma ištehere minel-ehadisi ala el-sinetin-nas*.

Islamski su učenjaci, dakle, klasificirali ono što narod prenosi i objašnjavali šta jest a šta nije hadis upravo zbog toga da bi sačuvali Hadis i muslimane od zablude. Eto tako, nije dozvoljeno da hatib tek tako prenosi ono što narod pripisuje Allahovu Poslaniku, *sallallahu alejhi ve sellem*.

Isti status ima i ono što hatib pamti, a u šta nije siguran da su Poslanikove, *sallallahu alejhi ve sellem*, riječi. Naime, možda je hatib, dok je bio dijete, od svog djeda, oca mualima ili nekog hatiba naučio neki hadis ili izjavu za koju vjeruje da je hadis, te se to u njegovoj svijesti uvrijezilo, a to nije provjerio kad je odrastao. Dakle, neuputno je takvo nešto prenositi prije nego što se utvrdi i provjeri.

Čut ćeš mnoge hatibe da neku konstataciju dokazuju hadisima koji su veoma poznati, ali oni nisu pouzdani, pa štaviše, čut ćeš od njih i izmišljene hadise koje pripisuje Resulullahu, *sallallahu alejhi ve sellem*.

Islamski autoriteti koji su pisali o izmišljenim

hadisima naveli su da je podsjećanje ljudi na ahiret i poticanje na dobro jedan od motiva izmišljajna hadisa. Prisustvovao sam vazu jednog čovjeka koji je u jednoj golemoj džamiji održao predavanje povodom oluje koja je pogodila taj grad, te je na početku predavanja zatražio od prisutnih da uče dovu: “Allahu, daj da pušu vjetrovi, a ne vjetar!” On je ove riječi pred njima ponovio nekoliko puta. U tome se pozvao na hadis koji je među svijetom poznat, ali nije pouzdan, kao što se pozvao na činjenicu da se ova riječ upotrijebljena u množini (vjetrovi) u časnom Kur’anu koristi samo kad se govori o milosti, a da se jednina (vjetar) koristi samo za kaznu, te da jednina ni u jednom ajetu nije upotrijebljena u kontekstu milosti. Govoreći to, previdio je Božije riječi: “Pa kad ste u lađama i kad one uz blag vjetar zaplove s putnicima, te se oni obraduju tome...” (Junus, 22), u kojima je vjetar u jednini upotrijebljen u značenju milosti, a ne kazne. Štaviše, ukoliko hatib pamti neki hadis i zna stepen njegove vjerodostojnosti, poželjno je da to provjeri prilikom pripremanja hutbe, jer se može dogoditi da je previdio ili je taj hadis drugim zamijenio, da tako utvrdi i ponovi ono što zna.

Peto, potrebno je da hatib prilikom navođenja hadisa imenuje ashaba koji ga prenosi i navede kratku referencu hadisa. To će imati za rezultat

da oni koji slušaju imaju više povjerenja u te riječi, kao što može dovesti i do toga da taj hadis, ime ashaba koji ga prenosi i referencu zapamti neko od pristunih.

Šesto, uputno je da hatib utvrdi je li hadis koji želi prenijeti ispravno napisan, utoliko što postoji velika mogućnost da se prilikom štampanja dogodi slovna greška. Isto tako, postoji mogućnost da je neki prenosilac određeni hadis pogrešno prenio. Stoga su prvi i potonji muhadisi posvećivali veliku brigu utvrđivanju riječi hadisa i popravljanju onih riječi koje su pogrešno prenesene ili zapisane. Neka hatib obrati pažnju na citate koje navodi, pogotovu kad je riječ o Resulullahovim, sallallahu alejhi ve sellem, hadisima.

Sedmo, potrebno je da hatib prilikom čitanja hadisa ne griješi u gramatici, to jest treba hadis ispravno pročitati i naučiti, tim prije jer je možda neke riječi, rečenice ili imena prenosilaca pogrešno naučio u djetinjstvu, naprimjer, ili je to pogrešno čuo od nekog, te je pogrešno i naučio.

Osmo, uputno je da hatib utvrdi može li se hadisom kojim se koristi dokazivati ono što on želi dokazati, tim prije jer je moguće da je isti taj hadis pogrešno razumio, ili ga je pogrešno čuo, ili je smisao koji je on, hatib, iz njega zaključio izniman i potpuno odbačen, a navodi ga kao jedino mje-

rodavno tumačenje. Greška se u vezi s tim može preduhitriti konsultiranjem komentara hadiskih zbirki, što će mu donijeti dodatnu korist, a to je saznavanje značenja drugih hadisa; možda će tom prilikom čak naći i izvje islamskih autoriteta koje će mu biti od koristi glede hutbe.

Deveto, nije lijepo da hatib samo aludira na neki hadis, jer niko, osim onog ko taj hadis pamti i trenutno mu je na umu, neće znati o čemu je riječ. Valja znati da svi oni koji slušaju hutbu nisu upućeni u hadise, kao što se ni oni koji pamte neke hadise ne mogu trenutno sjetiti tog hadisa i imati ga pred očima, pogotovu kad je riječ o hadisima koje vjerski autoriteti ne navode često.

Deseto, ukoliko se u predanju kaže da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, izgovorio to i to te zatim učinio taj i taj pokret, smatram da je potrebno da hatib, nakon što navede Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, riječi, učini isti taj pokret, slijedeći u tome Poslanikov primjer i pokazujući prisutnima kako je on, Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, to učinio. Praktičan je primjer daleko djelotvorniji od samih riječi i opisa. Naime, u mnogim se predanjima kaže da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, učinio određeni pokret, pa se veli da je, naprimjer, od palca i kažiprsta načinio halku, odnosno da je po-

vio palac, odnosno da je pružio ruke ili ih sakupio, odnosno da je pokazao rukom tako i tako, odnosno da je pokazao prema istoku, odnosno da je prstom pokazao i tako dalje. Akoli hatib u predanju ne može naći tačan opis nekog Poslanikova pokreta, bez obzira na to bilo to zbog sažetosti predanja ili pak zbog toga što je prenosilac tog predanja smatrao da se taj način izvođenje određenog pokreta podrazumijeva, te to nije demonstrirao, dakle, ako je ta situacija, hatib, treba sabrati sve verzije tog predanja i potražiti objašnjenje u komentarima kako bi saznao o kakvom se pokretu radi. Primjer za to jest predanje u kojem Ibn Omer, radijallahu anhu, kazuje o tome kako će Svemogući Allah smotati nebesa i Zemlje Svojim rukama, u kojem je Ibn Omer pokazao kako je to Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, demonstrirao. Naime, rekao je: “I tad je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, počeo sakupljati šaku i pružati je.” Tu je verziju zabilježio imam Muslim, a hadis se nalazi u dva *Sahiha*. Još jasnija od te jest verzija koju je zabilježio imam en-Nesai, a u kojoj stoji: “...a okrenuo je nadlanicu prema nebu.”¹

¹ *Es-Sunenul-kubra* (7695).



SURA, NEKOLIKO AJETA ILI JEDAN AJET KAO HUTBA

Navođenje kur'anskih ajeta na hutbi je trojako. Naime, hatib može navesti neke ajete radi dokazivanja njima. Ukoliko određeni kur'anski ajeti ne ukazuju jasno na konstataciju koju navede hatib, tad se oni navedu kao vid dodatnog dokaza. Isto tako, može ih navesti radi njihova učenja; u tome se hatib povodi za primjerom Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, koji je na minberu učio određene ajete, pa i cijele sure. Očigledno je da učenje odlomaka iz časnog Kur'ana ima za cilj podsjećanje i opominjanje ljudi. A može i cijelu hutbu posvetiti jednom ajetu ili jednoj suri, što ćemo i razmatrati u ovom odjeljku. Što se tiče učenja određenih ajeta na hutbi, valja napomenuti da je zvanični stav u šafijskoj i hanbelijskoj pravnoj školi da je učenje određenog broja ajeta uvjet ispravnosti hutbe. Svoj su stav utemeljili na predanjima u kojima se kaže da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi

ve sellem, na hutbi učio neke kur'anske ajete, kao i na predanjima u kojima stoji da su tako postupali hulefai-rašidini, radijallahu anhum. Ovdje ćemo i navesti neka od tih predanja.

Ummu Hišam b. Harisa, radijallahu anha, kazivala je da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na minberu učio suru Kaf. Ovo ćemo predanje kasnije objasniti.

Ja'la b. Umejja, radijallahu anhu, veli: "Čuo sam Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da na minberu uči Božije riječi: 'Oni će dozivati: 'O Malik, neka Gospodar tvoj učini da umremo!'" (ez-Zuhruf, 77)."¹

Ubejj b. Ka'b, radijallahu anhu, pripovijeda: "Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, na džumanskoj hutbi proučio je suru el-Mulk stojeći na minberu. Podsjetio nas je na povratak Allahu."²

¹ El-Buhari (3058) i Muslim (871).

² Ibn Madža (1111) i Ahmed, 5/143, u čijoj se verziji spominje sura et-Tevba, a ne sura el-Mulk, što je vid poremećaja, koji negativno djeluje na samo predanje. Imam el-Busiri, u djelu *Misbahuz-zudžadža*, 1/134, zapisao je sljedeće: "Ovo je predanje preneseno s vjerodostojnim lancem prenosilaca, a njegov se glavni dio nalazi u dva *Sahiha* te u drugim hadiskim zbirkama, kao Ebu Hurejrinu, radijallahu anhu, predanje." Ovo je predanje pouzdanim ocijenio šejh el-Albani, u djelu *Sahibu suneni Ibni Madža*. No, ipak, eš-Ševkani, u djelu *Nejlul-evtar*, 3/328, zapaža: "Ove riječi od Ubejja prenosi Ata b. Jesar, koji ga nije doživio." I Ibn Abdulberri, u djelu *et-Temhid*, 19/36, drži da ovo predanje nije pouzdano. Glavni dio ovog predanja, koji je zabilježen u dva *Sahiha*, govori o zabrani bavljenja besposlicom tokom hutbe.

A tu su i drugi, slabi hadisi u kojima se kaže da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, na minberu učio sure ez-Zumer, el-Kafirun, el-Ihlas, kao što postoje i predanja da su Omer, Osman i Alija, radijallahu anhum, na minberu tokom džumanske hutbe učili određene ajete.¹

Imam Šafi zapisao je u vezi s tim: “Džumanska hutba, koja se sastoji iz dva dijela, nije ispravna ukoliko hatib na jednom od tih dijelova ne prouči makar jedan ajet, a može proučiti i više. Preporučujem da hatib na minberu prouči suru Kaf, na prvom dijelu hutbe, jer se u predanju kaže da Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, nije izostavljao učenje te sure tokom hutbe. Ukoliko prouči bilo šta iz časnog Kur’ana, to će, ako Bog da, biti dovoljno.”²

Imam et-Tirmizi zapaža: “Neki su islamski autoriteti na stanovištu da hatib na minberu treba proučiti nekoliko kur’anskih ajeta. Imam Šafi kaže: ‘Ako se dogodi da hatib održi hutbu ne proučivši nijedan kur’anski ajet, hutbu će ponoviti.’”³

Tu je i zapažanje imama en-Nevevija: “... dakle, iz ovog se predanja razumije da se tokom

¹ Vidjeti: *el-Umm*, 1/201, *Marifetus-suneni vel-asar*, 2/493, i *es-Sunen*, 3/211, imama el-Bejhkija.

² Vidjeti: *el-Umm*, 1/201.

³ *El-Džami*, 2/382.

hutbe treba proučiti nešto iz Kur'ani-kerima, i to je propisano, prema mišljenju svih učenjaka. Pa ipak, oni nemaju jedinstven stav glede toga je li učenje časnog Kur'ana tokom hutbe obaveza koja se mora izvršiti. Prema našem prosuđivanju, to je obaveza; najmanje se jedan ajet treba proučiti.”¹

U vezi sa stajalištem hanbelijskih učenjaka, imam el-Maverdi rekao je: “U našem mezhebu preovladava stav da je učenje makar jednog, bilo kojeg, ajeta uvjet ispravnosti svake hutbe. Imam Ahmed jasno se izrazio u pogledu toga da je to obaveza, što je usvojila većina njegovih učenika.”²

A hanefijski i malikijski pravnici tvrde da je učenje uzvišenih kur'anskih ajeta samo sunnet hutbe, te da je hutba bez toga ispravna. Pa ipak, imam Ibn Nudžejm zapisao je da bi čovjek ružno postupio ukoliko bi izostavio učenje Kur'ani-kerima na hutbi.³

¹ *El-Minhadž*, 6/160.

² *El-Insaf*, 2/387.

³ Vidjeti: *el-Bahrur-raik*, 2/159, *el-Fetavel-tatarhanijja*, 2/49, *el-Fetavel-bindijja*, 1/162, i *el-Hulasatul-fikhijja*, str. 92, autora el-Karevija.



HUTBA SASTAVLJENA OD KUR'ANSKE SURE, ODNOSNO JEDNOG ILI VIŠE AJETA

Možda će hatib održati hutbu koja će biti sastavljena od jedne kur'anske sure, odnosno jednog ili nekoliko ajeta koji se bave nekom temom. Takav hatib ima razumijevanje vjere i time veliča Allahov govor, on time želi donijeti korist ljudima i želi se povesti za primjerom Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Dokaz za to da hutba može biti pripremljena od kur'anske sure, odnosno jednog ili više ajeta jest predanje u kojem se kaže da je Ummu Hišam b. Harisa b. en-Nu'man, radijallahu anha, ispričala: “Mi i Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, koristili smo istu peć dvije godine ili godinu i nešto, i suru Kaf upamtila sam iz usta Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Učio ju je na hutbi svakog petka.”¹

¹ Muslim (873), i ovo je njegova verzija, Ebu Davud (1100) i en-Nesai, 3/107.

Ovaj hadis sadrži tri pitanja koja se tiču teme koju razmatramo, i to: prvo, mora li se na hutbi proučiti upravo sura Kaf; drugo, je li učenje te sure nadomještaj za opominjanje ljudi i njihovo podsjećanje na ahiret; treće, je li Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na svakoj hutbi učio cijelu suru Kaf ili samo jedan njen dio, pa je Ummu Hišam istu tu suru usvojila tokom nekoliko hutbi.

Kad je riječ o prvom pitanju, a to je mora li se na hutbi proučiti upravo sura Kaf, možemo kazati da nije obaveza da se upravo sura Kaf prouči, jer je učenje Kur'ani-kerima tokom hutbe spomenuto u drugim hadisima u općem smislu i jer se prenose pouzdana predanja da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, na hutbi učio i neke druge odlomke iz časnog Kur'ana. Imam es-San'ani zapisao je: "Islamski su učenjaci postigli konsenzus u vezi s tim da tokom hutbe nije obaveza proučiti upravo suru Kaf, a ni njen dio. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, redovno je učio tu suru zbog toga što ona sadrži najljepše poruke i na najbolji način podsjeća na Allaha."¹

Kad se radi o drugom pitanju, a to je da li je učenje sure Kaf nadomještaj za opominjanje ljudi

¹ *Subulus-selam*, 3/170, 171.

i njihovo podsjećanje na ahiret, kazat ćemo da je očigledno da učenju te sure treba dodati i hvalljenje Uzvišenog Gospodara, kao i podsjećanje i opominjanje na ahiret. Dakle, hatib se neće zadovoljiti učenjem predmetne sure, i to na temelju predanja koja ćemo navesti.

Džabir b. Semura, radijallahu anhu, kazivaše: “Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, držao je hutbu u dva dijela između kojih bi malo sjeo na minber; učio je tokom hutbe odlomke iz Kur’ani-kerima i opominjao je ljude.”¹

Džabir b. Abdullah, radijallahu anhu, veli: “Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na džumanskoj hutbi hvalio je Allaha.”²

Dakle, ova dva predanja dokazuju da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, prakticirao da tokom džumanske hutbe hvali Svevišnjeg Allaha i opominje ljude, a to nije učenje Kur’ani-kerima.

Iz riječi Ummu Hišam, radijallahu anha, koje smo naveli, ne može se zaključiti da se Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, tokom hutbe ograničavao na učenje sure Kaf, utoliko jer ne postoji ništa što ukazuje na to da Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, učenju te sure nije dodao i opominjanje ljudi i podsjećanje na ahiret.

¹ Muslim (862).

² Muslim (867).

Štaviše, to je bliže njegovoj praksi. Prema tome, nema valjan dokaz onaj ko dopušta da se uslijed učenja sure Kaf izostavi izricanje zahvale Allahu i prigodan vaz.

Imam Šafi veli: “Preporučujem da hatib održi govor te potom prouči neki kur’anski ajet, jer je do nas doprlo predanje u vezi s tim. Akoli pak postupi obratno, nema ničeg lošeg u tome.”¹

Tu je i sljedeće zapažanje imama en-Nevevija: “Riječima Džabira b. Semure: ‘...učio je tokom hutbe odlomke iz Kur’ani-kerima i opominjao je ljude’ imam Šafi dokazivao je da su obraćanje ljudima i učenje Kur’ani-kerima uvjeti ispravnosti hutbe.”²

A kad je riječ o trećem pitanju, a to je da li je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na svakoj hutbi učio cijelu suru Kaf ili samo jedan njen dio, pa je Ummu Hišam istu tu suru usvojila tokom nekoliko hutbi, komentatori hadiskih zbirki imaju različite stavove. Et-Tajjibi, Allah mu se smilovao, veli: “Naime, ovdje se želi kazati da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, učio samo početak sure Kaf, a ne cijelu suru, jer cijelu suru nikad nije proučio na hutbi.” Pa ipak, na te njegove riječi nadovezao se Ibn Hadžer el-Mekki,

¹ *El-Umm*, 1/201.

² *El-Minhadž*, 6/150.

rekavši: “Suru Kaf treba u cijelosti proučiti. Tumačenje da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, učio samo početak sure Kaf jest odstupanje od vanjskog značenja ovog predanja.”¹

Imam Ebul-Hasan el-Kari, Allah mu se smilovao, zapisao je: “Iz riječi Ummu Hišam razumije se da nije zapamćeno da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, suru Kaf ispočetka učio svake džume; da je to činio, bilo bi to vadžib ili pak pritvrđeni sunnet. Očigledno je da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ovu suru na džumanskim hutbama učio u dijelovima, pa ju je ona, Ummu Hišam, na taj način i usvojila, a Allah najbolje zna. Zatim, našao sam da je Ibn Hadžer zapisao sljedeće: ‘Suru Kaf treba u cijelosti proučiti. Tumačenje da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, učio samo početak sure Kaf jest odstupanje od vanjskog značenja ovog predanja.’ Čini se da je imam et-Tajjibi u pravu. Naime, odstupamo od vanjskog tumačenja ovog predanja, te kažemo da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, suru Kaf učio u dijelovima na nekoliko hutbi, upravo zbog toga je veoma ne-logično tvrditi da ju je u cijelosti učio na svakoj hutbi.”²

¹ Vidjeti: *Avnul-mabud*, 3/449, i *Bezlul-medžhud*, 6/100.

² *Merkatul-mefatih*, 3/454.

U hatibovo razumijevanje vjere spada i to da na hutbi prouči prigodne ajete, odnosno sure. Premda je cijeli Kur'ani-kerim Allahov govor, koji sadrži naputak i vodi ka onom što je ispravno, Allah, džellešanuhu, dao je prednost nekim njegovim dijelovima kad je riječ o koristi za ljude. Naprimjer, dao je prednost suri el-Fatiha nad ostalim surama, kao i Ajetul-kursiju nad ostalim ajetima.

Evo za to objašnjenja: akoli hatib ustanovi da su njegovi sunarodnjaci ogrezli u poslovanju uz kamatu, ne prežući od nje i ne bojeći se pogubnih posljedica, na hutbi će proučiti ajete sure el-Bekara u kojima se zabranjuje poslovanje uz kamatu i objasniti će ljudima njihovo značenje, pogotovu u situaciji kad, zbog mnoštva lihvara, ne može o tom poroku govoriti naširoko – time bi izazvao njihovo neprijateljstvo i revolt. Isto tako, ukoliko primijeti da su njegovi sunarodnjaci odani ljepotama ovog svijeta i da pretjerano uživaju u njegovim čarima, a da se istovremeno otuđuju od Gospodara, može održati hutbu na kojoj će proučiti suru et-Tekasur, odnosno uzvišene kur'anske ajete u kojima se ovaj svijet poredi sa zelenim biljem što kasnije požuti (primjer o tom dat je i u surama Junus, el-Kehf, el-Hadid), odnosno proučit će ajete u kojima Svevišnji Allah potiče na

skromnost na ovom svijetu i iznosi bezvrijednost dunjaluka, a akcenat stavlja na ahiret i polaganje računa za djela. Ukratko rečeno, hatib će se opredijeliti za učenje onih ajeta, odnosno sura koje su u datoj situaciji najpotrebniji ljudima, upravo onako kako je to činio Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem. On se, naime, ashabima obraćao riječima koje su prigodne i pomoću kojih je nastojao postići njihov napredak na svjetovnom i vjerskom polju.



PODJELA KUR'ANSKIH SURA I AJETA S OBZIROM NA NJIHOVO UČENJE I VRIJEDNOST

Postoje kur'anske sure i ajeti čiju vrijednost i značenje muslimani trebaju poznavati, zbog toga što se ponavljaju jednom ili više puta svaki dan, odnosno svake sedmice, odnosno svake godine, ili zbog toga što, prema vjerskim tekstovima, imaju veću vrijednost od drugih sura i ajeta, ili pak zbog oba ta razloga. Možda zbog svoje lijenosti, neznanja ili nezainteresiranosti neće imati priliku saznati nešto više o tim surama i ajetima, pa im hatib prenese vjerske tekstove o istim tim surama i ajetima i objasni im njihovo značenje, pa ih te hutbe potaknu na to da sure ili ajete uče onda kad je to predviđeno, pomno razmišljajući o njihovim značenjima.

Te sure i ajeti dijele se na ove kategorije:

1. sure i ajeti koje, prema Božijoj zapovijedi, muslimani moraju učiti svaki dan; nije lijepo da

ne znaju njihovu vrijednost i značenje. Mnogi su ljudi danas podbacili u tome, tim više jer su zaokupljeni ovozemaljskim čarima, te ne vode brigu o tome da nauče vjerske propise. Hatib je njihov spasilac glede toga: o tim surama i ajetima govori u svojim hutbama i tako ih poučava. Suru el-Fatiha, naprimjer, musliman tokom dana i noći prouči najmanje sedamnaest puta, na farzovima, to jest ako ne ubrajamo pritvrđene sunnete, noćni namaz, duha-namaz, dva rekata kao pozdrav džamiji i dobrovoljni namaz koji nema povod. Sure el-Kafirun i el-Ihlas uče se na sabahskom i akšamskom sunnetu, na prvom i drugom rekatu vitr-namaza i u namazu koji se obavlja poslije tavafa oko Kabe. Sure el-Ihlas, el-Felek i en-Nas uče se poslije svakog namaza jedanput, a poslije sabahskog i akšamskog namaza tri puta. Ajetul-kursi uči se poslije svakog namaza jedanput i prije spavanja jedanput. Dva posljednja ajeta sure el-Bekara uče se svake noći. Prema tome, onaj ko redovno uči jutranji i večernji zikr, zikr prije spavanja i obavlja sabahski i akšamski sunnet, taj suru el-Ihlas svakodnevno prouči dvanaest puta, sure zaštitnice (el-Felek i en-Nas) prouči dvanaest puta, a Ajetul-kursi prouči šest puta;

2. sure i ajeti koje muslimani uče jednom sedmično ili jednom godišnje; to su sure koje se uče na velikim skupovima ili u danima dok ti skupovi traju, a to su sure Kaf i el-Kamer, koje se uče na dva Bajrama; sure el-Džumua i el-Munafikun, te el-Gašija i el-A'la, koje se uče na džuma-namazu; sure es-Sedžda i el-Insan, koje se uče na sabahskom farzu petkom; sura el-Kehf, koja se uči petkom... Potrebno je da muslimani budu upućeni u značenje i vrijednost tih sura, da ih to potakne da ih redovno uče slijedeći pritom sunnet i nadajući se nagradi na ahiretu, a za ta njihova djela zasluže pripadaju hatibu koji ih je na njih uputio i na njihovu im važnost ukazao;
3. sure u vezi s kojima postoje predanja da ih je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, učio predvodeći muslimane u namazu, kao, naprimjer, sure el-Murselat i et-Tur; ove sure uče neki imami povodeći se za primjerom Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a klanjači čuju učenje tih sura, no ne znaju zbog čega ih imami redovno uče u namazu, niti su upućeni u njihova značenja;
4. sure o čijoj vrijednosti postoje hadisi, no Zakonodavac nije odredio da ih se uči u određeno vrijeme ili u određenom namazu; u ovu

kategoriju spadaju sure el-Bekara, Alu Imran, el-Isra, el-Feth, el-Mulk, ez-Zelzela i neke druge.



PODJELA SURA NA DUĞE I KRATKE

Sure o kojima smo govorili u prethodnom odjeljku dijele se na tri kategorije:

1. veoma duge sure; tu spadaju sure el-Bekara, Alu Imran i neke druge sure, kao, naprimjer, sura el-Kehf, koje jesu kraće od njih, ali su, opet, toliko duge da ih se ne može učiti na hutbi, a kamoli da ih se na hutbi može protumačiti;
2. sure umjerene dužine; ove se sure mogu učiti tokom hutbe i može se govoriti o njihovom osnovnom značenju, kao, naprimjer, sure Kaf i el-Kamer, te sure koje su kraće od njih, naprimjer sure el-Džumua, el-Munafikun; da ove sure hatib podijeli na dva dijela i tretira ih u dvjema hutbama, obuhvatio bi njihova značenja i poruke;
3. kratke sure; hatib o njima može govoriti naširoko, može pobrojati njihove pouke i poruke; u ovu kategoriju spadaju sure el-Fatiha, el-A'la, el-Gašija, kratke sure, Ajetul-kursi i dva po-

sljednja ajeta sure el-Bekara.

U vezi s kategorijom veoma dugih sura hatib o njima može govoriti jedino u skladu s ovim što ćemo navesti:

1. da u hutbi navede vrijednost te sure, zatim u kratkim crtama da govori o njenoj važnosti kroz teme kojima se bavi, navodeći pritom neke ajete koji govore o određenoj temi; izabrat će teme za koje smatra da su važne glede slušaoca, a pritom neće detaljizirati jer bi to dovelo do oduživanja hutbe. Dobar je način održati takvu hutbu, akoli hatib može obuhvatiti ono najvažnije a da ne oduži hutbu; ukoliko se pak boji da će hutba dugo trajati, o jednoj suri može više hutbi održati;
2. da odabere jednu od tema umjerene dužine kojima se određena sura bavi te da o njoj održi hutbu, navodeći vjerske tekstove koji govore o vrijednosti iste te sure; u toj će situaciji hatib izabrati samo neke ajete te njih razmatrati, a neće razmatrati cijelu suru;
3. da održi nekoliko hutbi o jednoj suri; dakle, početak će od početka sure i tokom svake hutbe govorit će o značenju i porukama koje nosi nekoliko ajeta, sve dok istu tu suru ne završi. Čini se da je ovaj potonji pristup hutbi pogrešan. Naime, Allahov Poslanik, sallallahu

alejhi ve sellem, držao je hutbe o onom što su ljudi trebali znati u datom vremenu, o onom za čim su imali potrebe, pa zar je onda uredu da hatib to zanemari, a drži već određene hutbe o nečemu što treba samo manjini ljudi i čemu se ljudi ne mogu poučiti na džumanskoj hutbi!?



HADIS KAO HUTBA

JEZGROVITOST POSLANIKOVIH, SALLALLAHU ALEJHI VE SELLEM, RIJEČI

Časni Kur'an najveća je Vjerovjesnikova, sallallahu alejhi ve sellem, mudžiza, a najveći oblik te mudžize jest nedostižni jezički stil. Budući da su Arapi bili veoma dobri poznavaooci arapskog jezika i iznad svega rječiti, Allah, džellešanuhu, izazvao ih je da donesu nešto slično Kur'ani-kerimu. Svemoćni Allah počastio je Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, time da bude veoma rječit i da vlada jezgrovitim govorom, pa je s nekoliko riječi – ponekad se radilo o dvije-tri riječi – mogao izraziti smisao o kojem se mogu napisati desetine stranica teksta. Za to je izrazito mnogo primjera u Resulullahovim, sallallahu alejhi ve sellem, hadisima.

Da je Svevišnji Allah jedino Poslaniku islama, sallallahu alejhi ve sellem, dao tu mudžizu nedostižne rječitosti – potvrdu nalazimo u hadisu. Ebu Hurejra, radijallahu anhu, prenosi da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: “Poslan sam s jezgrovitim govorom”, a u verziji koju je zabilježio imam Muslim stoji: “Nad svim vjerovjesnicima data mi je prednost u šest stvari, i to: dat mi je jezgrovit govor...”¹ Imam el-Buhari zapisao je nakon ovog hadisa sljedeće: “Do mene je doprlo da sintagma *jezgrovit govor* znači da mu je Allah, džellešanuhu, dao mogućnost da jednom-dvjema rečenicama izrazi mnogo značenja koji su se nalazili u prijašnjim objavama.”² Ibnul-Dževzi veli:

¹ El-Buhari (6611) i Muslim (523).

² Vidjeti: *el-Džamius-sahih*, 6/2573. Neki islamski autoriteti drže da se sintagma *jezgrovit govor* odnosi isključivo na časni Kur'an. To se može zaključiti iz toga što je el-Buhari nakon predmetnog hadisa naveo ovu verziju: “Ono što sam dobio Objava je...” To se mišljenje pripisuje imamu *ez-Zuhrijju*, zastupa ga imam Ibn Bettal, u djelu *Šerhu sahihil-Buhari*, 5/157. Tom se stavu priklonio i imam el-Bejheki, u djelu *Šuabul-iman*, 2/160, gdje je zapisao sljedeće: “Očigledno je da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, pod sintagmom *jezgrovit govor* mislio na časni Kur'an. To se razumije iz hadisa koji je u vezi s tim prenio Omer, radijallahu anhu. El-Halimi, Allah mu se smilovao, kazao je da se ova sintagma odnosi na Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, hadise. Moguće je i jedno i drugo.” Sintagma *jezgrovit govor* odnosi se na časni Kur'an, i u tome su svi učenjaci jednoglasni, ali se odnosi i na sunnet. Ovo smo konstatirali, jer su učenjaci jednoglasni u tome da se niko nije izražavao tako savršeno kao Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem,

“Mogućnost jezgrovita izražavanja podrazumijeva da se pomoću dvije-tri riječi iskaže golemo značenje.”¹ A Ibnul-Kajjim zapisao je: “Sintagma *jezgrovit govor* odnosi se na kratke izjave koje obuhvataju brojna značenja.”²

IZJAVE NEKIH ASHABA O POSLANIKOVU NAČINU IZRAŽAVANJA

Aiša, radijallahu anha, kazala je: “Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije govorio

te su pisali djela o tome da je on u nekoliko riječi mogao izraziti veoma mnogo značenja. Hafiz Ibn Redžeb zapisao je u djelu *Džamiul-ulumi vel-bikem*, str. 5, sljedeće: “Jezgrovit govor koji je Allah, džellešanuhu, dao Resulullahu, sallallahu alejhi ve sellem, dijeli se na dvije kategorije. Prva kategorija jesu uzvišeni kur’anski ajeti, kao, naprimjer, Božije riječi: ‘Allah zahtijeva da se svačije pravo poštuje, dobro čini, i da se bližnjima udjeljuje, a razvrat i sve što je odvratno i nasilje zabranjuje’ (en-Nahl, 90). Hasan el-Basri u vezi s ovim ajetom zapaža: ‘U ovim je Božijim riječima naredeno činjenje svakog dobra, a zabranjeno činjenje baš svakog zla.’ Druga kategorija jesu Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, riječi koje su zabilježene u hadiskim zbirkama. Islamski su učenjaci, Allah njima bio zadovoljan, u zasebnim djelima sabrali primjere jezgrovita govora koji je Allah, džellešanuhu, dao Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem.” U vezi s tim možeš saznati više detalja ukoliko konsultiraš djela *el-Minhadž*, 5/5, i *Fethul-Bari*, 13/248.

¹ *Garibul-hadis*, 1/171.

² *Ilamul-muvekiin*, 1/261.

brzo kako govore neki ljudi.”¹ U drugoj verziji stoji da je kazala: “Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, govorio je toliko koncizno da bi čovjek mogao izbrojati njegove riječi.”² Ona je izjavila: “Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, govorio je razgovijetno, tako da bi ga razumio svako ko bi ga čuo.”³ Tu je i njena izjava: “Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, govorio je tako razgovijetno da bi ga srce razumjelo.”⁴ Ovo Aišino, radijallahu anha, predanje: “Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije govorio brzo kako govore neki ljudi” hafiz Ibn Hadžer ovako je objasnio: “Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije žurio prilikom govorenja, nije riječi i rečenice redao jedne za drugima kako ga onaj ko sluša ne bi pogrešno razumio.”⁵

Alija b. Ebu Talib, radijallahu anhu, veli: “Sve riječi koje Arapi rijetko koriste čuo sam od Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.”⁶

To je tako, a Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, bio je najbolji učitelj čovječanstva i zbog

¹ El-Buhari (3375) i Muslim (2493).

² El-Buhari (3374), i ovo je njegova verzija, i Muslim (2493).

³ Ebu Davud (4839), et-Tirmizi (3639) i Ahmed, 6/138. Ovo su predanje dobrim ocijenili et-Tirmizi i el-Albani.

⁴ Ebu Ja'la (4393).

⁵ *Fethul-Bari*, 6/578.

⁶ *Sifetus-safva*, 1/202.

toga što je, izražavajući se, koristio najljepše i najpreciznije riječi, kao što ih je i pitko izgovarao i svoje rečenice lijepo izlagao. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, poslan je da pouči ljude, na temelju hadisa: “Allah me nije poslao zato da ljudima otežam niti da tražim njihove greške, već me je poslao da ih poučim i olakšam im.”¹

EL-DŽAHIZOVO ZAPAŽANJE O POSLANIKOVOJ RJEČITOSTI

Najveći prvi i potonji poznavaoči arapskog jezika i stilistike posvjedočili su da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, bio i ostao nedostižan u načinu i stilu izražavanja. El-Džahiz, Allah mu se smilovao, kazao je: “Navest ćemo nekoliko Poslanikovih, sallallahu alejhi ve sellem, izreka² koje ni Arap ni nearap prije njega nisu izgovorili, niti je ikad iko rekao da te izreke pripadaju bilo kome drugom, a koje se otad koriste kao jedinstveni i nezamjenjivi primjeri. Između ostalih, tu su ove

¹ Muslim (1478), kao Džabirovo, radijallahu anhu, predanje.

² El-Džahiz je ovdje naveo nekoliko Poslanikovih, sallallahu alejhi ve sellem, izreka koje su primjer rječitosti, ali i igre riječi koju je na naš jezik gotovo nemoguće prevesti a da one zadrže svoj izvorni smisao i ljepotu. (op. prev.)

izreke: ‘Jā hajlallahi irkebi’¹; ‘Māte hatfe enfihī’²; ‘Lā jentihu fihī anzān’³; ‘El-āne hamijel-vetis’⁴.’⁵

ALLAHOV POSLANIK, SALLALLAHU ALEJHI VE SELLEM, PREZIRAO JE IZVJEŠTAČEN GOVOR

Onaj ko je rječit prezire izvještačen i razmetljiv način izražavanja. Upravo zbog toga Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, prezirao je to. On je jednom prilikom rekao: “Od vas najdraži i meni najbliži na Sudnjem danu bit će onaj koji bude imao najljepši moral. A meni najmrži i najdalje od mene na Sudnjem danu bit će brbljivci, podrugljivci i razmetljivci među vama.”⁶ A tu je i ovaj hadis: “Želite li da vas obavijestim o tome ko su najgori ljudi? To su brbljivci i razmetljivci. A želite li da vam kažem ko su najbolji ljudi? To su oni koji imaju najljepši moral.”⁷

¹ Konjico Allahova, pođi u boj!

² Umro je prirodnom smrću.

³ Niko neće biti protiv toga.

⁴ Žestina borbe došla je do vrhunca.

⁵ *El-Bejanu vet-tebjin*, 2/15.

⁶ Et-Tirmizi (2018), koji je kazao da je ovaj hadis hasen-garib, Ahmed, 4/193, i Ibn Ebu Šejba, 5/210, kao predanje Ebu Sa’lebe el-Hušenija.

⁷ Ahmed, 2/369, kao Ebu Hurejrino, radijallahu anhu, predanje.



JEDAN HADIS KAO HUTBA

Lijepo je da hatib s vremena na vrijeme održi hutbu u kojoj će govoriti o samo jednom hadisu, pa će objasniti njegovo značenje, pouke i poruke koje nosi, da bi u ljudima potaknuo ljubav i poštivanje Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta te ih navikao na slušanje njegovih riječi, a usto ih učeći korisnim stvarima iz islamskog vjerovanja, obredoslovlja, međuljudskih odnosa, ponašanja, suptilnosti...

Ukoliko hatib želi održati hutbu u kojoj će govoriti o samo jednom hadisu, treba poduzeti sljedeće:

1. utvrditi vjerodostojnost hadisa; o tome je bilo riječi, pa nema smisla da ponavljamo;
2. prepisati hadis iz izvornikā; hatib se ne treba osloniti na knjige u koje su hadisi prepisani iz izvornika, nego da bi bio siguran od greške ili pogrešnog prenošenja, treba konsultirati izvornik;

3. sabrati sve verzije predanja, bez obzira na to radilo se o verzijama koje je prenio ashab ili drugi prenosioci; na taj će način onima koji slušaju hutbu moći prenijeti važna dodatna značenja. Tako su postupali islamski učenjaci prilikom tumačenja hadisā, kao, naprimjer, Ibn Abdalberr, u djelu *et-Temhid*, Ibn Redžeb el-Hanbeli, u djelu *Džamiul-ulumi vel-hikem* i u poslanicama u kojima je protumačio neke hadise, te Ibn Hadžer, u djelu *Fethul-Bari*, i brojni drugi učenjaci islama. Valja kazati i to da hatib, kao što mora utvrditi vjerodostojnost glavnog hadisa, mora utvrditi i vjerodostojnost tih verzija koje navodi; ne smije glede toga biti popustljiv, tim prije jer nije pouzdana svaka verzija hadisa, nego može biti iznimna, slaba ili potpuno odbačena;
4. odabrati najpouzdanije i najpotpunije verzije; akoli nađe dvije verzije od kojih su jednu pouzdani precizni prenosioci jednoglasno prihvatili, odnosno koju su prihvatili el-Buhari i Muslim, te drugu verziju koju prenosi samo jedan pouzdan precizan prenosilac ili ju je zabilježio samo el-Buhari, odnosno samo Muslim – dat će prednost onoj verziji koju su prenijeli pouzdani precizni prenosioci, utoliko što je utemeljenija i postoji manje mogućnosti da bude pogrešna.



PODJELA HADISA PREMA TEMATSKOJ CJELINI

Hadisi se prema tematskoj cjelini mogu podijeliti na tri kategorije:

1. hadisi koji se bave jednom tematskom cjelinom; jasan primjer za to jest hadis: “Djela se cijene prema namjerama” u kojem se govori samo o jednoj temi. Ukoliko hatib pak želi govoriti o nekom dugom hadisu koji sadrži veoma mnogo poruka i koristi, tad o njemu može održati dvije ili više hutbi. U tom će slučaju na svakoj hutbi navesti isti taj hadis i ukratko će navesti sadržaj prethodne hutbe. U većini slučajeva je dovoljno održati jednu hutbu o hadisima koji se bave jednom tematskom cjelinom – ukoliko se hatib potruđi i usredsredi na pripremu, ne odstupajući od teme i ne baveći se detaljima koji ljudima nisu potrebni;
2. hadisi u kojima se govori o nekoliko međusobno srodnih tema; primjer za to jest hadis u

kojem Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, govori o sedam pogubnih grijeha – za njih je zajedničko to što su pogubni i vode u propast. Kad je riječ o ovom hadisu, naprimjer, hatib može o svim tim grijesima govoriti ukratko, a ne detaljno, objašnjavajući nesagledive posljedice koje oni donose, tim više jer želi objasniti zbog čega ih je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, okarakterizirao kao pogubne, što se i traži. Za takvu se hutbu može reći da je održana o jednom hadisu. A može i o svakom tom grijehu održati zasebnu hutbu, pa se više neće kazati da je jednom hutbom obuhvatio hadis, nego će se kazati da je održao nekoliko hutbi o različitim temama kojima se bavi hadis;

3. hadisi u kojima se govori o nekoliko međusobno nesrodnih temi; kad se radi o ovoj kategoriji, u većini se slučajeva radi o hadisima u kojima su Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, postavljena pitanja na koja je dao odgovor. Primjer za to jest poduže predanje u kojem se kaže da je Džibril, alejhis-selam, upitao Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, u vezi s islamom, imanom i ihsanom i naposljetku o predznacima Sudnjeg dana. Tu je i predanje koje je prenio Enes, radijallahu anhu, a u kojem se kaže da su ljudi postavljali Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, pitanja, te su ga opteretili.



POVEZIVANJE DIJELOVA HADISA

Rečenice u većini hadisa predstavljaju jednu cjelinu i povezane su, makar se onom ko ih čita činilo da govore o posve različitim temama. Nisu povezane one rečenice koje su izrečene kao odgovor na različita pitanja koja je Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, neko postavio. Umješnost u povezivanju tih dijelova hadisa dovoljno govori o sposobnosti hatiba. Hatib će dijelove hadisa moći povezati ukoliko pročita što više komentara istog tog hadisa, bez obzira na to radilo se o opširnim ili skraćanim komentarima, pa i o opaskama – ponekad se u jednoj opaski nalazi onoliko koristi koliko donose brojne stranice.¹

1 Primjer za to jesu es-Sindijeve opaske na *Sunene* i Ahmedov *Musned* u kojima se nalaze kratke, ali veoma korisne informacije. Tu su i opaske šejha Ibn Baza, Allah mu se smilovao, koje je davao u svojim predavanjima. Komentirajući hadiske zbirke, on nije davao opširne komentare, nego je davao kratke, ali veoma značajne opaske pomoću kojih je slušalac

Isto tako, moći će ih povezati ukoliko o takvim hadisima bude dugo i pažljivo razmišljao, to jest ako bude pokušao dokučiti vezu između zasebnih rečenica i utvrditi teme kojima se one bave, a zatim se potrudi da razmišlja o onom što je zajedničko za te dijelove hadisa. Usto treba često spominjati Allaha, slaviti Ga, moliti za oprost, zazivati Ga i očistiti svoju dušu od nečasne namjere. Bude li tako postupao, Gospodar će mu dati začudna otkrovenja. U vezi s tim, navest ću evo zapažanje imama Ibnul-Kajjima, Allah mu se smilovao, o hadisu u kojem se kaže da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, prilikom držanja govora uslijed pomračenja Sunca, upozorio na opasnost činjenja bluda. Ovaj je islamski autoritet, naime, zapisao: “U tome što je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, upravo nakon obavljenog namaza uslijed pomračenja Sunca spomenuo pogubnost činjenja bluda krije se tajna koju može dokučiti samo onaj ko o toj vezi

mogao riješiti brojne nedoumice u koje bi upao slušajući hadise. Dakle, riječ je o opaskama koje može dati samo onaj ko dugo i pomno razmišlja o hadisima. Eto to je Allahova dobrota koju On daje onom kome hoće. Imam ed-Darekutni izjavio je: “Imam Ebul-Kasim b. Meni, Allah mu se smilovao, nije hadise naširoko tumačio, a kad bi iznio tumačenje određenog hadisa, na to se ne bi moglo ništa ni dodati ni oduzeti. Ove je njegove riječi zabilježio Hatib el-Bagdadi, u djelu *et-Tarih*, 1/116.”

pomno razmisli. Naime, rasprostranjenost bluda predznak je blizine Smaka svijeta... A Allah, džellešanuhu, uspostavio je zakon u svemiru da ljudi svojim nemoralom izazovu strašnu Allahovu, džellešanuhu, srdžbu koja ima za posljedicu da stanovnici Zemlje budu kažnjeni.”¹ U jednom drugom djelu Ibnul-Kajjim zapisao je sljedeće: “U tome što je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, upravo nakon obavljenog namaza uslijed pomračenja Sunca spomenuo pogubnost činjenja bluda, velikog poroka, krije se suptilna poruka o kojoj smo govorili razmatrajući obaranje pogleda, u kojem je život i svjetlo za srce. Upravo zbog te veze Svevišnji je Allah u suri en-Nur objedinio naredbu o obaranju pogleda i ajete u kojima govori o tome da je primjer Božijeg svjetla kao primjer svjetiljke. S druge strane, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, govoreći o pogubnosti bluda, upozorio je na tminu koju blud izaziva u srcu, kao što pomračenje Sunca dovodi do mraka na Zemlji.”²

¹ *Ed-Dau ved-deva*, str. 114.

² *Revdatul-muhibbin*, str. 295.



DRŽANJE HUTBE O ONOM ŠTO LJUDIMA PRAKTIČNO TREBA

Ako hatib želi održati hutbu govoreći o značenju jednog hadisa, neka to onda bude hutba koja je prilagođena onom što ljudima treba u njihovu svakodnevnom životu, da korist od tog njegova govora bude potpuna.

Ukoliko hatib u hutbi tumači hadis u kojem se govori o nekoj obavezi u kojoj ljudi podbacuju, uputno je da navede oblike njihova podbacivanja i da njihovo podbacivanje uporedi s njihovim revnim odnosom spram ovog svijeta, kao što je preporučeno da im objasni važnost redovnog izvršavanja iste te obaveze i njene vrijednosti kod Allaha te mjesta koje zauzima u vjeri.

Ako se hadis odnosi na sunnet koji su ljudi zanemarili, neka im objasni vrijednost prakticiranja tog sunneta i potakne ih na njegovo oživljavanje u praksi.

.....

Ukoliko se hadis o kojem drži govor odnosi na haram koji ljudi čine, treba ih upozoriti na opasnost i pogubnost onog što čine.

A ako se to pak odnosi na opasnost odanosti čarima ovog svijeta i pogubnost ponašanja većine ljudi koji su u ovom vremenu zaboravili ahiret, uputno je da povuče paralelu između takvog njihova ponašanja i brojnih dobrih djela koja izostavljaju zbog odanosti dunjaluku.



KORIŠTENA LITERATURA

1. Doktor Salih b. Humejd, *Menhedžun fi i'dadi hutbetil-džumua*
2. Grupa autora, *Hutabul-džumuati ve meš'ulijetul-hutabai*
3. Muhammed Ebu Zehra, *el-Hatabetu ve usuluha ve tarihuha fi ezberi usuriha indel-areb*
4. Doktor Abduldželil Šibli, *el-Hatabetu ve i'dadul-hatib*
5. Doktor Ahmed Aluš, *Kavaidul-hatabeti ve fikbul-džumuati vel-idejn*
6. Abdurrahman Halifa, *Kejfe tekunu hatiben*
7. Selama Musa, *Ešherul-hutabi me mešahirul-hutaba*
8. Alija et-Tantavi, *ez-Zikrejat*
9. Gustave Le Bon, *Ilmu nefsil-džemahir*
10. Ahmed el-Hašimi, *Dževahirul-edeb*



